

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Vstup dítěte do mateřské školy

Vypracovala: Tereza Jindrová
Vedoucí práce: PhDr. Olga Vaněčková

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 16. června. 2013

Tereza Jindrová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Olze Vaněčkové za cenné rady, náměty a připomínky, trpělivý přístup a metodické vedení mé práce. Velmi si vážím času, který mi věnovala.

Děkuji všem učitelkám, které byly tak laskavé a podělily se se mnou o své názory a zkušenosti.

ABSTRAKT

Práce se zabývá problematikou vstupu dítěte do mateřské školy. Snaží se popsat, jakým způsobem proces adaptace probíhá, jak ovlivňuje a je ovlivňován jednotlivými oblastmi. Teoretická část vymezuje základní činitele ovlivňující adaptaci. Poukazuje na možnosti a podmínky současných mateřských škol. Popisuje žádoucí i nežádoucí chování učitelů a rodičů v tomto procesu. Zabývá se osobností dítěte před a po adaptaci. V praktické části je pomocí rozhovorů zjišťována současná situace v mateřských školách. Popisuje pohled učitelek na danou problematiku. Prezентuje jejich názory, postoje. Zabývá se jejich osobní zkušeností s dětmi a rodiči. Vymezuje možnosti mateřských škol a shrnuje podobu dnešního průběhu adaptace.

ABSTRACT

The purpose of this thesis are problems and issues with child entering into the nursery school. It try to describe the way of adaptation to accession to nursery school and how the accession make decisive influence throught all fields of this kind of problematics. Teoretical part delimits basic factors which have an influence on adaptation. It shows possibilities and conditions current nursery schools. It shows also desirable and uderisable behaviour of teachers and parents in this proces. This teoretical part describes also behaviour of child before and after adaptation. Practical part shows how we could find out current situation in nursery schools. We are doing interviews with teachers and this interviews help to show poit of view of teachers to this problematics. It presents opinions and attitudes of teachers and describes their personals experiences with parents their children in nursery schools. Thus practical part schows today's form of adaptation.

Obsah

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	9
1. MATEŘSKÁ ŠKOLA	9
1.1. Současná mateřská škola	9
1.2. Co zajišťuje mateřská škola.....	10
1.3. Typy mateřských škol	11
1.4. Adaptace dítěte v mateřské škole	12
2. PEDAGOG V MŠ.....	15
2.1. Osobnost pedagoga.....	15
2.2. Profesionální kompetence a požadavky na učitelky MŠ.....	15
2.3. Role učitelky MŠ.....	16
2.4. Žádoucí chování učitelky a faktory pro úspěšnou adaptaci.....	17
2.5. Duševní hygiena	18
3. RODINA	19
3.1. Důležité aspekty rodiny, mající vliv na vývoj dítěte.....	19
3.1.1. Struktura rodiny.....	19
3.1.2. Výchovné styly	20
3.2. Volba mateřské školy	21
3.3. Kdy dát dítě do mateřské školy	21
3.4. Očekávané změny	22
3.5. Žádoucí chování rodičů pro úspěšnou adaptaci	22
4. DÍTĚ	24
4.1. Vývojové etapy	24
4.1.1. Rané dětství (období novorozenecké, kojenecké, batolecí)	24
4.1.2. Střední dětství (předškolní věk, 3-6 let).....	25
4.2. Osobnost dítěte.....	27
4.2.1. Faktory utvářející osobnost.....	27
4.2.2. Temperament.....	27
5. ADAPTACE DÍTĚTE NA MŠ	30
5.1. Faktory ovlivňující vstup dítěte do mateřské školy	30
5.2. Reakce dítěte při nástupu.....	32
5.2.1. Orientování.....	32

5.2.2.	Snaha o začlenění	32
5.2.3.	Přivykání	32
5.3.	Vztahové změny	33
5.3.1.	Vztah k sobě samému	33
5.3.2.	Vztahy v rodině	33
5.3.3.	Vztah k učitelce	34
5.3.4.	Vtah k dětem ve skupině	34
5.4.	Úspěšná adaptace dítěte	34
II.	PRAKTICKÁ ČÁST	36
6.	CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	36
7.	METODOLOGIE VÝZKUMU	37
7.1.	Výzkumný soubor	40
7.2.	Průběh výzkumu	41
8.	ANALÝZA DAT	42
8.1.	Mateřská škola a adaptace	42
8.2.	Pedagog a adaptace	45
8.3.	Dítě a adaptace	49
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY	57
	PŘÍLOHOVÁ ČÁST	64

Úvod

Mateřská škola představuje jeden z prvních a velmi důležitých mezníků v životě dítěte. Je to významné socializační prostředí, které formuje a spoluvytváří jeho osobnost. Proto je velmi důležité, aby vnímalo tuto novou zkušenost co nejpozitivněji, úspěšně se adaptovalo a stalo se „dítětem z mateřské školky“.

Již od praxe na střední pedagogické škole jsem měla tu možnost, navštívit poměrně mnoho předškolních zařízení. Mám také dva mladší sourozence, proto je mi zvolená problematika velmi blízká a vybrala jsem si ji jako téma své bakalářské práce.

Proces adaptace není jednoduchý pro žádnou zainteresovanou osobu. Pro rodiče není lehké rozhodnout se v jakém věku a kam dát své dítě. Doba, podmínky škol i požadavky rodičů se neustále mění. Učitelé se snaží, aby se dítě i rodič cítilo co nejlépe, bylo vyhověno jejich požadavkům a adaptace proběhla co možná nejrychleji, nejúspěšněji. Tím je na jejich osobu vyvíjen velký tlak. V životě dítěte pak tento náročný proces představuje úplnou změnu dosavadních zvyklostí, dosavadního způsobu života.

Obecným cílem této práce je přiblížit co nejvíce zvolenou tematiku veřejnosti, zejména pak rodičům. Ukázat jim, na co by se měli při vstupu svého dítěte do mateřské školy zaměřit.

Hlavním cílem je popsat podobu současného procesu adaptace v mateřských školách. V teoretické části proto pracuji s poznatky, ze kterých dále vycházím ve svém šetření. Věnuji se pěti nejdůležitějším oblastem, které zásadně ovlivňují problematiku adaptace a v jejímž smyslu jsou popisovány. První oblastí je mateřská škola, následuje osobnost pedagoga v MŠ, dále rodina a nakonec dítě. Nemohu říci, která oblast je nejdůležitější, která méně. Všechny výše uvedené složky se nepopíratelnou měrou dotýkají a podílejí na procesu adaptace.

Praktická část je zaměřena na učitelky mateřských škol. Jejich prostřednictvím sestavuji současnou podobu adaptačního procesu. Ve svém výzkumném šetření jsem si zvolila kvalitativní přístup, konkrétně pak metodu polostrukturovaného rozhovoru. Na základě rozhovorů zjišťuji osobní zkušenosti, názory a postoje jednotlivých učitelek. Pomocí otevřeného kódování prezentuju, jakým způsobem tento proces vnímají a jak vnímají samotné dítě. Popisuji celkovou pozici pedagogů a mateřských škol vůči dané problematice.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. MATEŘSKÁ ŠKOLA

Vstup do mateřské školy je pro dítě velmi důležitý. To jak tuto fázi přechodu zvládne, má vliv na jeho začlenění a následný celkový vývoj osobnosti. Prostřednictvím vstupu a následném pobytu v mateřské škole získává dítě zkušenost, kterou si s sebou přenáší do další etapy vývoje.

Je tedy nesmírně důležité, aby právě tuto etapu dítě zvládlo co nejlépe. Změna nepřichází ze dne na den. Jde o proces, na který je dobré dítě předem připravit. S pomocí by měli přispět jednak rodiče, pedagogové a také samotná mateřská škola.

1.1. Současná mateřská škola

Dětství nebylo vždy chápáno jako významné životní období. Společenský postoj k jeho specifickým zvláštnostem a potřebám býval velmi lhostejný až necitlivý.

V současné době je pohled na dětství zcela opačný. Klademe důraz na výchovu a vzdělávání, které však co nejvíce přizpůsobujeme dětským potřebám a individuálním zvláštnostem. Podle Opravilové (1998) by se měla mateřská škola podobat rodinnému domu, ve kterém by každé dítě mělo najít své místo. Krom místa by zde pak také mělo najít své uplatnění.

Současná mateřská škola vychází z nejdůležitějšího dokumentu, kterým je Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2004). Jedná se o soubor základních požadavků a pravidel. Neslouží jako přímý vzdělávací plán, ale pouze jako podklad o který se mateřská škola opírá při tvorbě své vize. Zároveň umožňuje školám vytvářet a rozvíjet vlastní programy, které rozšiřují a zpestřují nabídku počátečního vzdělávání (viz. kapitola 1.3.)

Mezi hlavní principy RVP PV (2004, s. 4) patří:

- *akceptovat přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítat do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání*
- *umožňovat rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb*

- *zaměřovat se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání*
- *definovat kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i výsledků, které má přinášet*
- *zajišťovat srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných jednotlivými mateřskými školami*
- *vytvářet prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí i pro individuální profilaci každé mateřské školy*
- *umožňovat mateřským školám využívat různých forem i metod vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám, možnostem a potřebám*
- *poskytovat rámcová kritéria využitelná pro vnitřní i vnější evaluaci mateřské školy i poskytovaného vzdělávání.*

1.2. Co zajišťuje mateřská škola

Podle RVP PV (2004) by měla mateřská škola fungovat jako doplněk rodiny. Zajišťuje dítěti podnětné prostředí, které mu napomáhá k jeho učení a aktivnímu rozvoji. Poskytuje dítěti odbornou péči a smysluplně obohacuje jeho denní program. Čas strávený v prostředí mateřské školy by měl být pro dítě radostný, spojený s příjemnou zkušeností, která se nadále promítne do zkušeností dalších.

Dalším důležitým úkolem, který by měla MŠ zajišťovat, je rozvoj osobnosti po stránce fyzické, psychické i duševní. Napomáhá porozumět okolnímu světu, znát společenské normy chování, naučit se žít ve společnosti druhých lidí. Dává prostor pro poznání vlastní osobnosti na základě zkušenosti. Pomáhá dítěti odhalit své možnosti, schopnosti a zároveň ho motivuje k dalšímu učení a činnostem. Přirozenou nápodobou zde dítě nenásilně proniká do procesu sociálního učení.

Díky téměř každodennímu styku s dítětem a jeho rodiči zajišťuje MŠ též funkci diagnostickou, umožňuje tak lépe odhadnout speciální vzdělávací potřeby, popřípadě poskytnou včasnou speciálně pedagogickou péči.

Současné pojetí výchovy a vzdělávání umožňuje společné vzdělávání dětí bez ohledu na jejich rozdílné schopnosti a učební předpoklady. Přirozenou nápodobou dítě nenásilně proniká do procesu sociálního učení.

1.3. Typy mateřský škol

Jak již bylo řečeno, dnešní mateřské školy se řídí různými filosofiemi. Vytvářejí nebo se nechávají inspirovat rozmanitými vzdělávací programy. Dle všeobecného názoru je to z důvodu odlišení se od další institucí. Velkou roli zde hraje poptávka a dnešní náročnost rodičů.

Nyní bych si dovolila zmínit několik alternativních programů (či směrů) se kterými se můžeme setkat.

Podle Bečvářové (2003) využívají alternativní programy prvky z reformní pedagogiky a současně řeší aktuální společenské problémy. Společně také vychází z několika principů, jimiž jsou například demokracie, humanismus, princip teorii a praxe, sebeorganizace, sebeurčení, sociální odpovědnost, rovnoprávnost ve výchově a vzdělávání atd.

Mezi nejrozšířenější modely, kterými se školy nechávají inspirovat a se kterými se můžeme setkat, patří:

- Waldorfská pedagogika

Tato koncepce chápe školu jako svobodnou instituci, nezávislou na aktuálním společenském uspořádání. Za cíl si klade rozvoj individuálního nadání, tvořivého duševního a duchovního života. Rozvíjí se nejen intelekt dětí, ale také jejich city, estetické postoje a pracovní návyky. Hlavní roli zde hraje také prostředí a jeho kvalita, ve kterém se dítě nachází. Právě podle kvality se v jedinci utváří svobodné jednání. Prostřednictvím prostředí získává prožitky, prožívá smyslové jevy a odnáší si sebou zkušenost, kterou promítá například do tvořivých her. Podstatou výchovy je nápodoba. Též velmi důležitým aspektem je pocit jistoty, který je prostředkem pro aktivitu. Ve školní prostředí vnímají děti jistotu prostřednictvím orientace v čase (denní režim, rytmus dne).

- **Systém Montessori**

Tento systém pracuje s teorií, že dítě se naučí dovednostem skrze svou vlastní tvořivost. Pro podporu přirozeného vývoje dítěte bylo tedy vytvořeno několik učebních pomůcek, které mu spolu s vhodným podnětným prostředím pomáhají objevit a vštípit správné pracovní návyky a postupně dosáhnout vlastní nezávislosti. Zásadní roli pro spontánní projev dítěte zde opět hraje svoboda. Umět si poradit bez pomoci druhých.

- **Zdravá mateřská škola**

Jedná se spíše o projekt, na jehož základě vznikají konkrétní vzdělávací materiály. Filozofií tohoto programu je podpora nejen celkového fyzického stavu, ale i pocitu pohody. Respektuje přirozené lidské potřeby jednotlivce, podporuje spolupráci i komunikaci. Klade důraz na volný pohyb, zdravou výživu, podnětné věcné prostředí, týmové řízení s čímž souvisí i věkově smíšené třídy.

- **Daltonský plán**

Nelze ho považovat za ucelený systém. Jedná se spíše o organizační rámec, který klade důraz na individuální vzdělávací plán každého žáka. Řídí se principem sebeorganizace a svobody. Jedinci mají v praxi možnost volby činnosti, formy spolupráce.

- **Začít spolu (Step by step)**

Úkolem tohoto programu je prostřednictvím svých aktivit přispívat k demokracii, humanismu, k vyšší efektivitě vzdělávání. Klade důraz na partnerství školy, rodiny. Základním prvkem při práci s dítětem je učení hrou, aktivní účast rodin, spolupráce s komunitou. V jedinci utváří postoje, dovednosti a znalosti tak, aby byl připraven přijmout změnu, dokázal řešit problémy, být tvůrčí. Učí ho nést odpovědnost vůči společnosti, zemi, či životnímu prostředí. Tento program nezapomíná ani na profesní a osobnostní rozvoj pedagogů.

1.4. Adaptace dítěte v mateřské škole

Adaptace je proces přizpůsobení se vnějším podmínkám a faktorům. Pro dítě to znamená časově delší náročnou fázi, fázi přechodu od známého k neznámému. Podle RVP PV to je proces postupné adaptace a jedním z podmínek naplňování cílů předškolní výchovy.

Mnohé mateřské školy proto ve svém kurikulu berou tento fakt k úvaze a snaží se pro nově příchozí děti a rodiče vytvořit nejrozumnější adaptační programy. Zároveň tímto prezentují vztah k dané problematice, dávají nahlédnout do využívaných metod, prostředků apod.

V současné době nalezneme hlavně na internetových portálech prezentaci těchto nejrozumnějších programů (například metodický portál www.rvp.cz).

Podle V. Masákové (2008, www.zkola.cz) většina mateřských škol pracuje podle adaptačního programu, který byl před lety vytvořen pro jesle a představuje jakýsi obecný koncept. Dítě si postupně zvyká na nové prostředí za přítomnosti matky, či jiné důvěrně známé osoby. Doba pobytu v zařízení se postupně prodlužuje.

Ovšem je otázka, nakolik si mohou dovolit tento program využít matky samoživitelky, či pracovně vytížení rodiče. Proto mohou využít služby pečovatele, kterého předem poznají. Jeho úkolem je zastoupit roli rodiče, dítě vyzvedávat, případně s ním určitý čas trávit ve školce společně. Je však třeba, aby ji dítě předem dostatečně poznalo, získalo k ní tolik potřebnou důvěru. Díky možnosti individuální péče může s dítětem čas ve školce postupně prodlužovat podle jeho potřeb a pomáhá mu vyrovnat se s novou situací. Zde však záleží především na rodičích, zda budou ochotni tuto pomoc vyhledat.

I. Bečková publikuje na metodickém portálu rvp.cz projekt adaptace dítěte do předškolního zařízení. Přibližuje hlavní zásady a požadavky při jeho tvorbě. Měl by být orientovaný na rodinu dítěte. Například seznámit rodiče s problematikou přechodu dítěte do nového prostředí. Samozřejmostí je orientace na vztah k dítěti. Umožnit mu postupné a nenásilné seznámení s novým prostředím. Seznámit ho s dospělými osobami a dát mu dostatečný prostor pro seznámení s vrstevníky.

Požadavky jsou kladeny také na ředitele/ku zařízení. Především seznámit pedagogy se záměry programu, umožnit jim další vzdělání v této problematice, aktivně se účastnit připravovaných akcí, zajistit provoz v prvních zářijových týdnech tak, aby učitelky nových dětí byly přítomny už od ranních hodin. Úkolem pedagogů je pak prohloubit si především znalosti vývojových specifíků kolem věku tří let, dostatečně komunikovat s rodiči, kolegyněmi, apod.

V některých mateřských školách se můžeme setkat s následujícími opatřeními napomáhajícími k adaptaci:

- Pravidelná odpoledne pro matky s dětmi na mateřské dovolené
- Postupné zvykání dětí s účastí dospělé blízké osoby
- Informační letáčky
- Schůzka s rodiči, setkání s dětským psychologem
- Poradenská služba
- Vzdělávání pedagogů

2. PEDAGOG V MŠ

Pedagog hraje při procesu adaptace zásadní roli. To jak se představí a bude vnímán v nejen dětských, ale i rodičovských očích je nesmírně důležité. Aby mohl pedagog svou funkci vykonávat dobře, musí disponovat náležitými (žádoucími) vlastnostmi.

2.1. Osobnost pedagoga

Existuje několik desítek definic osobnosti. Obecně ji můžeme charakterizovat jako soubor jedinečných a neopakovatelných vlastností. J.B. Watson říká, že: „*Osobnost je konečný výsledek našich zvyků*“. V praxi se můžeme často setkat s úplně odlišnými pedagogy. Liší se od sebe motivací, schopnostmi, temperamentem i charakterem.

Jak se pedagog prezentuje, reaguje na jednotlivé situace, má vliv na výchovu a vývoj jedince. Je ve středu pozornosti a jde příkladem. Pedagog je zrcadlo, ve kterém se děti vidí, hodnotí a napodobují odraz. To vše pak dotváří celkový charakter a klima třídy.

Pedagogovu osobnost konkrétně dotváří důležité faktory, jimiž jsou například vlastní hodnotová orientace a morální postoje, které přenáší na děti. Důležitým faktorem je také odborné vzdělání i všeobecný přehled. Jeho komunikační a organizační schopnosti. Zvládání svého temperamentu, citů. Záleží, nakolik je zaujatý pro svou práci, a jak přistupuje k dětem. Dalším důležitým faktorem je schopnost sebereflexe, otázka psychické a fyzické vybavenosti či odolnosti. Nespornou roli zde hrají charakterové, volní a intelektuální vlastnosti. Pro zkvalitnění adaptačního procesu a celkového působení na třídu by měl dobrý pedagog disponovat vlastnostmi, jakými jsou pedagogický optimismus, takt, klid, nadhled, trpělivost, kreativita, smysl pro humor. Velmi zásadní je také schopnost umět pružně reagovat na měnící se podmínky.

2.2. Profesní kompetence a požadavky na učitelky MŠ

Kompetence je obecně soubor profesních, osobnostních dispozic a dovedností, kterými by měl být učitel vybaven, aby mohl co nejefektivněji vykonávat své povolání.

Profesní kompetence podporují nejrůznější oblasti dovedností. I. Gillernová (2010, s. 23) říká, že: „*Jejich osvojování a rozvíjení je základem pro optimalizaci působení mateřské školy ve prospěch rozvoje dítěte, ve prospěch spolupráce rodiny a mateřské školy, ve prospěch profesní spokojenosti učitelky.*“

Základem kvalitního působení pedagoga je schopnost zvládat nejrůznější škálu odborných aktivit vztahující se k náplni jeho práce. Měl by se umět orientovat v konkrétních činnostech z oblasti tělesné, hudební, výtvarné výchovy. S ohledem na věk dětí je potřeba zvládat metodiku jednotlivých činností. Nezbytné pro tuto profesi jsou též sociální, speciálně výchovné a diagnostické dovednosti.

Podle Gillernové (2010, s. 29-35) by měl pedagog v MŠ disponovat sociálně psychologickými dovednostmi. Tyto dovednosti zahrnují kompetence vztahující se k samotné osobě učitele a naopak kompetence, které se zaměřují na mezilidské vztahy. Patří sem například schopnost akceptovat osobnosti dětí, rodičů, kolegů; empatie k jednotlivci i skupině; naslouchání, porozumění neverbálním projevům jedince; zvládání konfliktních situací atd. Jelikož se pedagog pohybuje v prostředí s rozsáhlými a spleťnými sociálními vztahy, jsou tyto dovednosti žádoucí. Základem sociálních dovedností je například vzájemné poznávání, vytváření pocitu důvěry, umět poskytnout podporu a pomoc, projevit toleranci. Pokud by pedagog těmito dovednostmi nedisponoval, je úspěšná adaptace dítěte takřka nemožná. Další požadavky na pedagoga nalezneme například v dokumentu RVP PV (s. 41-42).

2.3. Role učitelky MŠ

Vzhledem k situacím a požadavkům, se kterými se učitelka denně setkává, zastává pedagog nejrůznější role. Utváří třídu, působí jako jakýsi středobod, ke kterému děti vzhlížejí a na který kladou své přání a požadavky. Při vstupu do MŠ zastává, očima dítěte, roli cizího člověka. Postupně dítě objevuje a hledá u „své učitelky“ role každodenního působení. Učitelka je pedagogem, průvodcem novými zkušenostmi, pečovatelkou, na chvíli se stává náhradní matkou. Pokud je potřeba bere na sebe podobu pozorovatele, soudce, autority, poradce. Nezbytná pro všechny je také role komunikátora.

Tyto všechny a další role mají za úkol vzájemné doplňování a tvorbu jednoho výsledného celku. To jak dobře své role učitelka zvládá je jistě otázkou praxe. Výsledek pak můžeme vidět na celkovém klimatu a podobě třídy.

2.4. Žádoucí chování učitelky a faktory pro úspěšnou adaptaci

Učitelka by měla být o dítěti především dostatečně informována. Nieselová a Griebel (2005, s. 76) uvádějí, že 86% učitelek ví příliš málo o individualitě dítěte a 57% učitelek si stěžuje na nedostatek informací o rodinném zázemí.

Částečným řešením tohoto problému je rozhovor s rodiči a dítětem při přihlašování, popřípadě dotazník sestavený samotnými učitelkami. Učitelka by měla v každém případě komunikovat s rodiči, ti znají zvláštnosti a zvyky svého dítěte a učitelka jim naopak může zprostředkovat rysy chování, které se projevuje v jiném prostředí a kolektivu. Společně se mohou domluvit, jak adaptační období co nejlépe usnadnit. Fakt, že si učitelka s rodiči dokáže vybudovat jednotný názor a požadavky je výhodný pro všechny.

V počáteční fázi adaptace by měla učitelka podporovat podvědomé jednání dítěte. Pomocí her a nejrůznějších aktivit zprostředkovat dítěti základní pravidla, normy chování i informace. Velmi zajímavý je názor Haefeleové a Filsingerové (1993) umožnit dítěti samotu. Nechat ho v klidu přemýšlet a dát mu možnost vstřebat nové informace.

Zásadní pro adaptaci a klima třídy je výchovný styl a metody učitelky. Obecné rozdělení na autoritativní, demokratický nebo liberální typ se pro pedagoga v mateřské škole nezdá příliš vhodné a vypovídající. Podle Döringa se dá učitel rozdělit na typ ideový, estetický, sociální, teoretický, ekonomický a mocenský. Zde je již možné sestavit požadovaný typ učitele, který se nejvíce hodí do mateřské školy. Avšak podle praxe a požadavků RVP PV je profil učitele, jeho výchovný styl a metody téměř jasně dány.

V první řadě by měl svůj výchovný a vzdělávací styl maximálně přizpůsobit vývojovým potřebám a individuálním zvláštnostem dětí daného věku. Pedagog by měl dát dítěti dostatečný prostor pro spontánní aktivity. Pozorovat jeho pokroky, rozvoj a při činnostech z této analýzy vycházet. Zcela na místě je využití kooperativního učení hrou a prožitkového učení. Dále by se zde mělo uplatňovat učení situační i spontánní sociální. Didaktický styl vzdělávání by měl být založen především na nabídce a individuální volbě účasti. Pedagog MŠ by měl volit především respektující a individuální přístup.

2.5. Duševní hygiena

Jak vyplývá s výše uvedených poznatků, je na pedagoga kladena velká míra požadavků a očekávání. Může se tak ocitát pod velkým tlakem v důsledku obav, že tato očekávání nenaplní, zklame sám sebe i své okolí. To vše se pak promítá do stylu pedagogického působení. Zvláště náročné období přichází s příchodem nových dětí, kdy učitel poznává „nové osobnosti“ vyžadují větší pozornost a péči. Připomeňme si i větší nároky a pozorování pedagoga ze stran rodičů. Také dnes obvyklý velký počet dětí ve třídách hraje svou roli.

Reakcí na dlouhodobé přetěžování organismu je pokles fyzického i duševního zdraví. Nastupují obranné mechanismy jako únik a útok, který však samotnou situaci dlouhodobě neřeší. Můžeme se zde setkat i s takzvaným Bunt-out-syndromem (tedy syndromem vyhoření). Abychom tomuto stavu předešli, je třeba znát a dodržovat základy duševní hygieny. Duševní hygienu můžeme chápat ve třech rovinách (Štětovská, 2010, s. 43-51):

- jako „*první pomoc*“ - zde nalezneme konkrétní techniky, postupy jak minimalizovat nežádoucí dopady stresových situací
- jako „*přípravu nenáročné životní situace*“
- jako „*životní styl*“- pravidelné zařazování kondičních a očištných cvičení, zvyšovat tím vlastní odolnost

Obecně můžeme říct, že duševní hygiena jsou takové postupy chování, které pozitivně ovlivňují naši psychiku. Mezi základní zásady patří zdravý životní styl, nekonfliktní mezilidské vztahy, přijetí sama sebe. Výraznou složkou je také pozitivní přijetí působících podnětů na naši osobu. Aktivně řešit problémy. Naučit se otevřeně komunikovat. Nalézt si věcnou i emocionální podporu. Realistický odhad svých schopností. Nesmírně důležité je rozvrhnout si režim práce a odpočinku. Umět aktivně odpočívat, využívat pozitivních emocí a umět od sebe rozlišit mohu x chci x musím.

3. RODINA

Rodina je významnou sociální skupinou, která ovlivňuje vývoj dítěte po všech stránkách. Rodinu si dítě vybrat nemůže, přichází do ní a získává zde své první zkušenosti. Právě na této skupině velmi záleží, jak svého potomka vybaví pro život biologicky i psychicky.

To jaké vzorce chování, pocit zázemí, či bezpečí si dítě od svých rodičů odnáší, velmi ovlivňuje způsob jeho socializace v jiných skupinách.

Dovolit svému dítěti hledat své vlastní já i v jiném prostředí, se snahou co největšího ulehčení a podpory, je jedním z nejdůležitějších a nejtěžších úkolů rodičů.

3.1. Důležité aspekty rodiny, mající vliv na vývoj dítěte

3.1.1. Struktura rodiny

Tento aspekt může ovlivnit vývoj dítěte zásadním způsobem. Existuje mnoho dělení rodin dle různých kritérií. Základním dělením rodiny je na úplnou a neúplnou. Podle statistik (czso.cz) se od roku 2000 ročně rozvede kolem 30 tisíc párů, z toho je 56% rozvedených manželských párů s nezletilými dětmi. Pokud tato nepříjemná situace v rodině nastane, záleží na rodičích, nakolik se dokážou domluvit na péči o své potomky a zajistit vyvážené působení mužského i ženského aspektu.

Dalším kritériem je například hledisko funkčnosti. Takováto rodina se dělí na funkční, problémovou (dále můžeme rozdělit na rozmazlující, nezralou, přetíženou, perfekcionalistickou...atd.), disfunkční, afunkční. Dělení je seřazeno od rodiny, která plní veškeré očekávání a požadavky, až po rodinu zcela nevyhovující, ve které může docházet například k fyzickému nebo psychickému týrání.

Velmi důležitým kritériem je i samotná struktura rodiny, její rozvětvenost. Jedná se o počet rodinných příslušníků a jejich vzájemné vztahy. Problematika sourozenecké konstelace (počet sourozenců, mladší, starší), jestli se stýká s prarodiči a ostatními příbuznými.

3.1.2. Výchovné styly

Obecně platí, že výchova je cílevědomá, plánovitá a všestranná činnost směřující k přípravě člověka pro jeho společenské úkoly a osobní život.

Z. Helus označuje rodinnou výchovu jako způsob výchovného působení, který rodinu charakterizuje z dlouhodobého hlediska. Podle Martina (1983) můžeme výchovné styly rozdělit následovně:

- **Autoritativní** – vyžaduje od dětí, aby se chovaly rozumně a společensky na úrovni odpovídající jejich věku a schopnostem. Rodiče jsou vřelí, pečující, vyptávají na názor a city dítěte. Jejich rozhodnutí bývají dětem zdůvodněna. Dítě je nezávislé, sebeprosazující, kamarádské, spokojené, usilující o co nejlepší výkon.
- **Autoritářský** – prosazuje moc a ovládání bez vřelosti a bez oboustranné komunikace, vyžaduje poslušnost, úctu k autoritě, tradici a tvrdou práci. Dítě má sklon k sociální izolaci, postrádá spontaneitu, dívky bývají závislé, bez snahy o dobrý výkon. Chlapci mají sklon k agresivitě vůči vrstevníkům.
- **Shovívavý** – od dětí rodiče požadují málo, rodič je přijímající, reagující a orientovaný na dítě. U dítěte převládá pozitivní a živé citové ladění, je však nezralé, neovládá se. Je impulsivní, postrádá přiměřenou společenskou odpovědnost, nedokáže spoléhat samo na sebe. Sklon k agresivitě.
- **Zanedbávající** – rodič je příliš zaměstnaný sám sebou, nezúčastněný na životě dětí, bez zájmu o to, čím se zabývají. Vyhýbá se oboustranné komunikaci, málo si všímá názorů a pocitů svého dítěte. Dítě má sklon k náladovosti, nedostatečně se soustředí. Je rozmařilé, neovládá své city a impulsy. Nestojí o školní výuku, často chodí za školu a má sklon k závislostem.

To jaký volí rodiče výchovný styl, dle všeobecného názoru, záleží na jejich zkušenostech, vzdělanosti a celkovém sociálním postavení rodiny.

3.2. Volba mateřské školy

Rodiče by si v první řadě měli uvědomit, že docházka do mateřské školy je každodenní. Při výběru pak hrají roli takové aspekty, jaké jsou například vzdálenost do zařízení, jak daná mateřská škola pracuje. Někteří náročnější rodiče volní také podle nabídky zájmových kroužků. S. Kořátková (s. 66) však říká že, „*organizování dopoledních kroužků spíše dítě od budoucího školního vyučování odrazuje, než pro něj motivuje*“. Tvrdí také, že dopoledními kroužky se narušuje kvalitní dětské soužití. Děti jsou často nuceny do aktivit, které dělat nechťejí a radši by se věnovaly každodennímu programu připravenému učitelkou.

Pro výběr mateřské školy je také důležitý odhad zralosti u svého dítěte. Pokud mají rodiče možnost, mohou navštěvovat různá mateřská centra. Zde se dá vyzkoušet, jakým způsobem se dítě chová a zapojuje do dětského kolektivu. Z této zkušenosti pak následně můžeme vycházet při otázce kdy dát své dítě do mateřské školy.

Při výběru hraje roli, zda dítě potřebuje nějaké speciální výchovné zacházení. To znamená, zdali trpí například vrozenou vadou, nebo různými odchylkami v chování.

3.3. Kdy dát dítě do mateřské školy

V současné době se řeší hlavně otázka věku, zda je vhodný věk 3 nebo 4 roky. Dnes mnohdy platí, že pokud mají matky možnost, zůstávají s dítětem doma do 4 let.

Ovšem není to pravidlem. Záleží především na matce, jak odhadne zralost a schopnosti svého dítěte a vhodnost zahájit předškolní docházku. P.Drnková (www.vyplnto.cz) ve svém výzkumu uvádí, že 62,5% dětí navštěvuje MŠ od tří let, 37,5% dětí nastupuje do MŠ až v pěti letech.

Často dává rodina dítě do zařízení z důvodu narození druhého potomka. Zde platí, že by si dítě mělo v zařízení adaptovat ještě dříve, než se sourozenec narodí.

Dalším obdobím, kdy zahajují děti předškolní docházku, je rok před nástupem do základní školy.

3.4. Očekávané změny

S nástupem do pedagogického procesu očekávají mnohdy rodiče od svého potomka rychlé pozitivní změny v chování a dovednostech. Například, že dítě začne hned dobře mluvit, bude samostatnější. Proto své dítě z počátku co nejvíce podporují, ale ve skutečnosti je velmi těžké najít vyvážené hranice mezi jejich požadavky a schopností dát dítěti čas, aby si přišlo na věci po svém.

V tomto období často zažívá stres i matka. O své dítě se pochopitelně bojí a nerada se o něj dělí s další osobou. Ztrácí nad ním neomezenou kontrolu. Můžeme zde nalézt rozpor mezi požadavkem začít své dítě osamostatňovat nebo mít ho co nejdéle pro sebe.

Rodina musí také počítat s přechodem na jiná pravidla, než panují v uzavřeném kruhu rodiny. Společně s nástupem přichází i nový režim dne. Aby dítě toto období zvládlo, musí rodiče prokázat jistou flexibilitu.

3.5. Žádoucí chování rodičů pro úspěšnou adaptaci

Před vstupem do MŠ by měli trénovat odloučení s dítětem. Pokud se opět setkají ve smluvenou dobu, dítě nabude pocitu, že mu matka nikam nezmizí. Matka si zároveň zvykne na odloučení. Před zahájením pevné docházky umožnit dítěti seznámení se školní prostředím a styk s vrstevníky.

Po zahájení docházky je důležité, aby dítě co nejméně přerušovalo svůj pobyt v zařízení. Zcela žádoucí je vyvarovat se srovnávání s jinými dětmi a dlouhému srdceryvnému loučení v šatně. Rodiče by si měli vybudovat kladný vztah a důvěru k učitelce. V žádném případě se s ní před dítětem nedohadovat, neobracet její osobu proti němu. Brát ohled na tělesnou zátěž a další nepřidávat.

Podle Nieselové a Griebela (s. 37) by rodiče měli přijmout roli „*rodičů dítěte z mateřské školy*“ jejichž znaky jsou:

- *Připustit samostatnost*
- *Dochvilnost*
- *Spolupráce*
- *Ochota k rozhovoru*
- *Samostatnost*

- *Začlenění se do skupiny rodičů*
- *Důvěra v pedagogickou práci učitelek*

Další doporučující desatero co bychom mohli udělat, aby vstup do MŠ nebyl pro dítě traumatem, nalezneme například v knize od S. Kotátkové, *Dítě a mateřská škola*. (viz. příloha č. I.)

4. DÍTĚ

Dětství je vývojová etapa jedince od narození až po dosažení dospělosti. Obecně je to čas rozvoje, učení, her, socializace, prozkoumávání sebe sama a okolního světa. Pohledy na toto nejdůležitější vývojové období se v průběhu dob několikrát změnily. Dítě a dětství procházelo takovým vývojem a otázkami, zda si vůbec zaslouží život a právo na lidské zacházení, přes chápání dítěte jako malého dospělého až po konečný obrat k němu. Z.Helus (2004, s.10) uvádí, že *„obrat k dítěti je záležitostí jeho osobnostního pojetí – tedy takového chápání dítěte a takového přístupu k němu, jenž nás orientují na jeho rozvojové možnosti a na jeho aktivity, kterými tyto své potenciality prezentuje.“*

Za předškolní období se někdy považuje doba od narození po nástup do školy. Vývojově psychologické publikace konkrétněji datují tuto etapu do rozmezí tří až šesti let.

4.1. Vývojové etapy

To jak se dítě v jednotlivých etapách života vyvíjí, je velmi důležité. Všechna období se od sebe vzájemně odvíjejí a jsou provázána. Pokud má již od začátku jedinec dostatek rodinné láskyplné péče a zázemí, vyvíjí se přirozená důvěra k okolí a mnohé problémy zvládá. Ovšem narušení harmonizace tohoto procesu, například traumatizujícím zážitkem, sebou může nést fatální následky v procesu individualizace a socializace.

4.1.1. Rané dětství (období novorozenecké, kojenecké, batolecí)

Charakteristickým znakem této etapy je vrůstání dítěte do rodiny. Časově ji chápeme od narození do tří let. Dítě získává první sociální zkušenosti. Utváří se základy pro vznik nejrůznějších funkcí potřebných k dalšímu plnohodnotnému životu. Prvotním úkolem rodičů (hlavně matky) je uspokojení biologických potřeb svého potomka. Ovšem již v tomto období vyžaduje také pozornost, kontakt, komunikaci a působení mnoha podnětů. Je vybaveno velkou citlivostí a propojeno s emočním stavem matky. Proto je základem pro dobrý vývoj jeho přijetí. Velkou roli hraje fakt přijetí dítěte již v prenatálním období (jak ze stran rodičů, tak i sourozenců). Následuje období bezprostředně po porodu, kdy vnímáme novorozence po skutečné fyzické stránce.

Rodiče přijímají vizuální podobu, pohlaví svého dítěte, přičemž v důsledku nenaplněných očekávání může docházet ke zklamání, které by však potomek rozhodně neměl pocítit. Ukazatelem stavu a nálady je křik a výraz obličeje.

Kolem prvního roku života nastupuje mohutný rozvoj po stránce řečové, motorické. Dítě si začíná uvědomovat své já, první zkušenosti získává nápodobou a hrou. Vytváří si silnou citovou vazbu na blízké osoby. Poznává rodinná pravidla a snaží se o vytvoření vlastních. Rodiče se těší z aktivity svého dítěte, začínají mu více rozumět, společně rozšiřují výčet společných aktivit. Neměli by však zapomínat na stále nízkou odolnost organismu a příchod období prvního vzdoru.

4.1.2. Střední dětství (předškolní věk, 3-6 let)

Nastává období hry, jejímž prostřednictvím dítě poznávání a celkově se rozvíjí. Nadchází také čas rozhodování, kdy nastoupí do mateřské školy. Dochází k velkým změnám v oblastech psychosociálního a biologického vývoje S. Kořátková (2008, s. 14) říká, že čtyřleté dítě je rodiči vnímáno více jako partner. Dokáže více porozumět našim požadavkům. Dítě již celkem obstojně dokáže komunikovat, vyjádřit své požadavky, pocity. Narůstá zájem o širší společnost. Neměli bychom však zapomínat na rozdíly mezi jednotlivými jedinci.

- **Motorický vývoj předškolního dítěte** – souvisí především s podmínkami, celkovou aktivitou a možnostmi. Narůstá kvalita motorických funkcí. Dítě se dokáže pohybovat přesněji, účelněji, hbitě. Rozvíjí se sebeobslužné činnosti a jemná motorika. Kolem čtvrtého roku se dokončuje stranová vyhraněnost (zda je dítě levák, či pravák).
- **Kognitivní vývoj** – rozvíjí se sluch a zrak. Časové úseky vnímá nepřesně, ale pomocí režimu dne získává postupnou orientaci. Prostor nejlépe pozná pohybem. Dochází k rozvoji bohaté fantazie, dítě si smýšlí příběhy, které považuje za pravdivé a nedokáže je zcela odlišit od reality. Proto je nevhodné dítě za toto netrestat. Pomocí představ si přibližuje mnohdy nepochopitelnou realitu. Využívá názorné, konkrétní a předoperační myšlení. Domnívá se, že je středem všeho dění a i ostatní sdílí stejný úhel pohledu. Kontakt s jinými vrstevníky mu tento fakt postupně vyvrací. Díky sociálním stykům se také rozrůstá slovní zásoba. Řeč slouží jako dorozumívací prostředek.

Dítě je již schopno udržet na chvíli pozornost. Roste krátkodobá i dlouhodobá paměť (ovšem stále převládá krátkodobá) a rozvíjí se paměť úmyslná.

- **Socializace** – teprve předškolní období plně poskytuje možnosti navazování vztahů s jinými jedinci. Poznává děti mladší, starší, opačného pohlaví, rychlejšího či pomalejšího vývoje, učí se je přijímat a samo si mezi nimi najít své místo. S tímto souvisí i utváření si nových sociálních rolí, utváření vlastního já. Učí se přijímat a poznávat společenské normy a pravidla chování. Zde se může vyskytovat rozpor s pravidly poznanych v rodinném kruhu. Dále se utváří pouto a posilují vztahy se sourozenci, prarodiči.
- **Emoční, motivační a sociální vývoj** – pro toto období je charakteristickým znakem velká potřeba aktivity, která se projevuje v mnoha rovinách. Další velmi důležitou potřebou je potřeba bezpečí, jistoty, určité stability. Mezi další můžeme zařadit potřebu sociálního kontaktu, citového vztahu, společenského uznání, identity, seberealizace. Vůle předškolního dítěte se často přizpůsobuje kolektivu. Citové prožívání je velmi intenzivní, na druhé straně však krátkodobé a velmi proměnlivé. Znakem zdravého dítěte je převážně dobrá, veselá nálada. Strach z neznámého začíná pomalu ustupovat, ale stále je v rámci vývoje normálním jevem. Vytváří se takzvaný sebecit. Dítě je schopno vnímat pocity ze své vlastní osoby (mít se rádo, mít na sebe vztek...apod.) Rozvíjí schopnost spolupráce s vrstevníky. Utváří se důležité základy pro citové prožívání a chování, proto je velmi důležité v jakém prostředí vyrůstá, jaké modely chování poznává, jakou pozornost mu věnuje jeho okolí. V návaznosti na poznávání norem a pravidel chování se rozvíjí svědomí. (L. Šulová, 2010, s. 13-22)

4.2. Osobnost dítěte

To jaká je dítě osobnost, má nesporný vliv na adaptaci a chování v mateřské škole. Je nemožné, aby učitelka při prvních setkáních odhadla tuto skutečnost.

I po té co se rodiče snaží vyjevit co nejvíce o svém potomku, se mohou projevit dosud skryté rysy a zcela odlišné chování v nových podmínkách.

4.2.1. Faktory utvářející osobnost

Osobnost utváří několik faktorů. Podle Langmeiera, Krejčířové (2009) můžeme dělit faktory na **vnitřní** (biologické předpoklady) a **vnější** (sociokulturní prostředí, uplatňovaná výchova). J. Kuric (2001) uvádí, že mezi biologické faktory patří:

- celkový vývoj a růst osobnosti; vývoj a činnost nervové soustavy; psychické vlastnosti; vliv dědičnosti

Mezi sociokulturní faktory pak patří:

- vliv okolní živé i neživé přírody; lidé, s nimiž dítě vstupuje do vzájemné interakce; výchova, která je na něj uplatňována; sociální prostředí, v němž se pohybuje

Za nejdůležitější faktor, který ovlivňuje adaptaci dítěte rozhodujícím způsobem, můžeme označit temperament.

4.2.2. Temperament

Temperament zahrnujeme do dynamických vlastností osobnosti. Určuje naši celkovou stabilitu nebo naopak labilitu osobnosti, dynamiku (pohyblivost), střídání emočních stavů. Je považován za vrozenou vlastnost, ale pečlivou výchovou a sebevýchovou ho můžeme usměrňovat.

Nejstarší teorii temperamentu sestavil již v antickém Řecku Hippokrates, ze kterého dále vycházel například Galénos, či v novodobé historii Eysenck. Základní myšlenka spočívá v převládajícím chování uvnitř člověka. Na základě toho vznikly následující typy temperamentu: sangvinik, cholerik, melancholik, flegmatik. Dále podle Junga můžeme osobnost rozdělit na introvertní, nebo extrovertní. Toto dělení vychází v závislosti na přístupu k okolnímu světu.

Pro předškolní problematiku je nejvhodnější použít dělení, které uvádí Nieseles, Griebel (2005, S. 14) Nejlépe ho poznáme a využijeme právě u vstupu a adaptace dítěte na MŠ. Projevy temperamentu u dětí dělí následujícím způsobem:

- *Nenáročné – vyznačuje se vyrovnanou náladou. Při odchylkách od pevného rytmu se umí zase relativně snadno přizpůsobit. Je-li zklamané, reaguje spíše klidně. Vůči cizím osobám a obecně všemu novému je otevřené.*
- *Pasivní – je v nových situacích zdrženlivé. Jeho přivykání a přizpůsobování trvá delší dobu. Na zklamání nereaguje prudce, spíše klidnějším způsobem. Tyto děti jsou označovány jako plaché.*
- *Nedůtklivé – má sklony ke špatné náladě. Na nové situace reaguje protestním stažením do pozadí. Špatně se přizpůsobuje změnám. Vyznačuje se prudkými citovými reakcemi, často a hlasitě pláče. Je velmi aktivní, živé a jeho pozornost se dá snadno odvést jinam. Pokud jsou tyto charakteristiky obzvláště výrazné, jsou tyto děti označovány jako hyperaktivní.*

Další dělení, které mohou dobře využít mimo jiné i rodiče, uvádí Z. Helus (s. 110), vychází ze zkoumání a poznatků amerických badatelů A. Thomase, S. Chesse, A. Birche (1968), kteří rozdělují dítě na tyto typy:

- *Snadno vychovatelné dítě – vyznačuje se pozitivním emočním laděním, pravidelným biorytmem, mírnou intenzitou reakcí na vnější podněty, poměrně pohotovou přizpůsobivostí. V raném věku takové děti inklinují k dobré náladě; spánek je pravidelný, usínají bez obtíží; v usínání, probouzení, vyžadování potravy se projevuje pravidelnost. Novým situacím dítě rychle, jeví tendenci pozitivně reagovat na nové podněty.*

- Obtížně vychovatelné dítě – vyznačuje se spíše záporným citovým laděním, nepravidelným rytmem fyziologických funkcí, vysokou intenzitou reakcí na zevní podněty, pomalým přizpůsobováním se změnám, tendencí vyhýbat se novým podnětům. V raném věku takové dítě inklinuje k rozmrzelosti, má nepravidelný spánek, po nepříjemných zátěžích není k utišení, těžko si zvyká na novou stravu.
- Pomalé dítě – vyznačuje se spíše apatií, nízkou úrovní celkové aktivity, citové ladění je mírně mrzuté, ale bez velkých výkyvů; má sklon k pravidelným biorytmům, novému se přizpůsobuje pomalu, ale bez silnějších negativních afektů.

Na závěr tohoto dělení musíme brát v potaz skutečnost, že téměř žádný člověk ani dítě, není zcela jeden vyhraněný typ. Všechny typy temperamentu se mohou navzájem prolínat a ovlivňovat.

5. ADAPTACE DÍTĚTE NA MŠ

Vstup dítěte do mateřské školy s sebou přináší velkou řadu změn. Změny mohou být jak pozitivního, tak negativního rázu. To samé platí o úspěšnosti nebo naopak neúspěšnosti samotné adaptace, na které se mimo dosud uvedeného podílí řada faktorů.

5.1. Faktory ovlivňující vstup dítěte do mateřské školy

Jak bylo již zmíněno v předchozích kapitolách, jedním z důležitých faktorů je zralost dítěte a jeho osobnost. Dále se hodně diskutuje, zda má na adaptaci vliv pohlaví dítěte. Z. Helus (2004, s. 142) uvádí, že chlapci trpí mnohem častěji poruchami chování. Dle Langmeiera, Krejčířové (2008, s. 217-220) se od sebe chlapci a dívky liší například vývojem řeči. Děvčata většinou začínají mluvit o něco dříve. V kognitivních schopnostech se od sebe nijak zvlášť neliší. Avšak v sociálním chování již můžeme pozorovat rozdíly. Například v míře agresivity nebo ve způsobu kontaktu s vrstevníky.

Chlapci si v předškolním období vybírají početnější skupiny (4-5), naopak dívky vyhledávají raději menší skupinu (2-3). Hra chlapců bývá pak rušnější a dávají přednost konstruktivním činnostem. Jisté rozdíly v psychickém vývoji tedy mezi chlapci a dívkami panují, ale jsou velmi malé a závisí na dané situaci (například na tom, za dítě využívá více levou či pravou hemisféru). S touto problematikou je spojena častější porucha řeči u chlapců. U dívek je řeč více rozložena do obou hemisfér, zatímco chlapci jsou více laterálně vyhranění.

Mezi další důležité faktory můžeme zahrnout zkušenost dítěte. Zda se setkávalo s vrstevníky, jestli má sourozence, jak je zvyklé na rozdělení pozornosti a přítomnost dalšího jedince. Důležitá je pozitivní zkušenost. Pokud dítě prožije negativní zážitek, může ho v sobě uchovávat a projektovat do budoucího chování.

V tomto nemalou roli hrají rodiče. Oni vybírají strategii, jak nejlépe zvládnou období přechodu. Mají za úkol vyvarovat se zmíněným negativním prožitkům. Pokud již jsou, pokusit se je odstranit. Záleží, nakolik je dítě do nové situace motivované. To jaký má dítě vztah s rodiči, hraje nesporně svou roli.

Podle toho, jak vnímavě dokážou rodiče reagovat na svého potomka, se vytváří pouto důvěry. Pokud je vztah kvalitní dítě ví, že se na své rodiče může spolehnout. Žije s vědomím, že i v náročných chvílích se o ně může opřít. Méně se v těchto situacích bojí a lépe je zvládá.

Dle Nieselové, Griebela (2005, s. 19) dělíme kvalitu vztahu na:

- *Spolehlivé pouto – Dítě se při znejistění obrací přímo na osobu, která je mu blízká a od které se mu dostává chápavé náklonnosti a účinné útěchy.*
- *Nejisté pouto – Dítě se při znejistění neobrací s potřebou něhy a útěchy přímo na blízkou osobu. Ta odkazuje dítě zpět, chová se vůči němu odmítavě.*
- *Nejistě-ambivalentní pouto – Dítě se při znejistění sice obrací přímo na přítomnou blízkou osobu, víra v její spolehlivost je nicméně nepatrná. Blízká osoba projevuje málo pochopení a dítěti se dostává málo uklidnění.*

Pro klidnou adaptaci je zapotřebí, aby si dítě s pedagogem dokázali vzájemně vytvořit právě ono spolehlivé pouto.

V souvislosti s citovým poutem a danou situací se můžeme u dítěte setkat se stavem nazývaný jako separační úzkost. Jedná se o zcela normální fázi ve vývoji dítěte. Zpravidla se projevuje pláčem v důsledku oddělení od matky (mateřské osoby), nebo když se nachází v neznámém prostředí. Nejvíce se úzkost vyvíjí v raném věku, kdy dítě ještě nerozumí, že matka odejde jen na chvíli. Pláč slouží jako úspěšný prostředek pro přivolání matky nazpět. Kolem 2 až 4 roku by měla separační úzkost postupně vymizet.

5.2. Reakce dítěte při nástupu

Podle způsobu chování můžeme první dny (týdny, měsíce) v mateřské škole rozdělit na několik období (Nieselová, Griebel (2005, s. 51-54):

5.2.1. Orientování

Po ranním příchodu do mateřské školy a odchodu matky mohou některé děti projevovat velkou lítost, pláč. Často je provází pocit strachu. V prvních dnech jsou děti ve třídě spíše pozorovatelem.

Výjimkou mohou být právě ti jedinci, kteří již mají ve školce sourozence nebo kamaráda. Mnohé učitelky pozorovaly u „*nováčků*“ krok zpět ve vývoji. Děti působily dojmem nižší vývojové úrovně, než doopravdy disponovaly.

Podle výzkumů děvčata víc v prvních dnech vyhledávají pozornost učitelky, chlapci působí více ustrašeně a zaraženěji. V prvních dnech mohou děti vypadat, jako by neměly co dělat, chodí bez cíle a příliš se nezabývají ani hračkami. Na pokus ostatních dětí o sblížení zpočátku nemusí vůbec reagovat. Po příchodu domů může být dítě unavené, nechce navazovat příliš kontakt s rodiči.

5.2.2. Snaha o začlenění

Stále častěji se začíná vyskytovat paralelní hra, kdy si děti hrají vedle sebe, ne však spolu. Chlapci si začínají hrát v kolektivu, kdežto dívky si stále raději hrají samy. Děti začínají lépe dodržovat a pronikat do společenských pravidel panujících ve třídě. Snaží se vytvořit nejružnější seznamovací strategie. Začínají vyhledávat rozhovory, mají potřebu vyprávět, chtějí se ukázat zajímavějšími pro ostatní. Objevuje se boj o postavení ve skupině. Doma se situace také začíná obracet, děti rodičům samy vyprávějí, ale mohou být stále unavené, v napětí. Někdy mohou dokonce působit smutně, sklíčeně.

5.2.3. Přivykání

Děti již zaujaly ve skupině svou pozici. Vytvořila se třídní hierarchie. Některé děti mohou ještě po půl roce vykazovat známky nižší interakce. Nastává pevné sžívání s kolektivem a uplatňování vypořádaného během předchozích období.

5.3. Vztahové změny

Vstup dítěte do mateřské školy je pro dítě jedna velká změna. Změna rolí, režimu dne, dosavadních zvyklostí a také změna vtažů k osobám, které se na tomto procesu spolupodílejí.

5.3.1. Vztah k sobě samému

Je nejzásadnější a zároveň charakteristickou změnou v tomto období. Dítě začíná hledat, poznávat vlastní identitu.

Klade si a hledá odpověď na dvě zásadní otázky (Nielsová, Griebel, 2005, s.27):

- *Kdo jsem? Co jsem? Kde jsem?*
- *Kým budu? Čím budu? Jaký budu?*

Odpověď na tyto otázky získává dítě prostřednictvím zkušeností. Do mateřské školy vstupuje s určitou představou a míněním o své osobě. Zde pak, především v sociálním kontextu, získává reálnější pohled na sebe samého. Odhaduje své schopnosti, vlastnosti, učí se jednat, učí se být...

Pro další vývoj je nesmírně důležité, aby dítě sebe samo přijalo pozitivně. Jako učitelky se na tom můžeme podílet tím, že umožníme dětem zažít pocity úspěchu a výjimečnosti (samozřejmě v přiměřeném množství).

5.3.2. Vztahy v rodině

Se vstupem do mateřské školy se mohou tyto vztahy rapidně negativně proměňovat. Dítě může, obzvláště k matce, pociťovat nedůvěru, zlobu, výčitky, že ho posílá od sebe pryč do jiného neznámého prostředí.

Pro matku to jistě znamená velkou zátěž, když vidí své dítě téměř každý den plačtivé, prosící o to, smět zůstat doma.

Dalším faktorem, který se podílí na vztahových změnách uvnitř rodiny, mohou být nové způsoby chování, které si dítě přináší z mateřské školy. Mnohdy tolerované způsoby chování v mateřské škole nejsou tolerovány ve způsobu života rodiny. Dítě se pak může cítit zmatené, skleslé, může docházet k (vlastně neoprávněným a zbytečným) trestům či hádkám.

Vztahy se však nemusí měnit jen negativně. Po dlouhém celodenním pobytu se může dítě na své rodiče více těšit, záměrně vyhledává a raduje se ze společných chvil strávených s rodiči. Vtaky se mohou naopak upevňovat, a to i se sourozenci. Kdy dítě přináší do jejich společného soužití nové myšlenky a nápady.

5.3.3. Vztah k učitelce

Jak vyplývá z nejrozličnějších všeobecných výzkumů dítě, které vyrůstá jako jedináček, očekává od učitelky neustálou pozornost a péči. Tu mu však učitelka při současném počtu dětí ve třídách nemůže poskytnout, což jí může dítě zazlívat. Na druhou stranu si ovšem jistě uvědomuje, jak je pro něj tato osoba důležitá, coby průvodce a opora novou životní etapou.

Z dosavadních zkušeností učitelek můžeme říct, že dítě má ke své učitelce vesměs kladný vztah. Od naprostého zbožňování a obdivování přes prostou akceptaci.

5.3.4. Vtaky k dětem ve skupině

Dítě se nově učí zcela samostatně bez pomoci rodičů navazovat sociální vztahy s dětmi ve skupině. Ty mohou být jak pozitivní, kdy je dítě oblíbené, má v ostatních kamarádech oporu, tak negativní, kdy je dítě v roli outsidera.

Skupinu vrstevníků či samotného kamaráda si dítě může vybrat samo, nebo být vybráno na základě podobností, sympatií. Důležité je, aby se dítě ve vztazích cítilo dobře a prostřednictvím druhých objevovalo samo sebe.

Dětská emocionalita a prožívání je v předškolním období velmi proměnlivá, proto se můžeme setkat s poměrně častým vznikem nových a zánikem starých vztahů.

5.4. Úspěšná adaptace dítěte

Kdy můžeme považovat proces adaptace za úspěšně ukončený? Které faktory tomu nejvíce napomáhaly?

Neustále se řeší, zda je podstatným faktorem věk dítěte. Z výzkumu Nielsové a Grieblové (2005, s. 42) vyplývá, že větší počet učitelek (bez rozdílu odborné praxe) nepovažuje vyšší věk dítěte za rozhodující.

Ty, které považovaly věk dítěte za důležitý v procesu adaptace, se shodovaly v následujícím: „*Tříleté děti potřebují na přivyknutí dobu mezi 4 a 8 týdny, čtyřleté 3 až 6 týdnů a pětileté 2 až 4 týdny.*“ Mnozí pedagogové se přiklánějí k názoru, že věk není zcela rozhodující a k těmto „přípravným obdobím“ mohu přihlížet pouze orientačně.

Dle dalšího výzkumu výše uvedených autorů pedagogové považují adaptační proces za ukončení, jestliže v následujících oblastech děti vykazují toto chování:

- *Sociální integrace/přátelství*

Dítě si dokázalo najít vlastní okruh přátel. Cítí se v mateřské škole dobře a zapojuje se do skupinových aktivit, chodu a celkového dění.

- *Chování ve skupině*

Dokáže si hrát společně s vrstevníky, umí se domluvit a dohodnout.

- *Emocionalita*

Mateřskou školu navštěvuje rádo, dokáže přijít s úsměvem. Komunikuje volně, otevřeně a nenuceně. Můžeme pozorovat, že se cítí dobře.

- *Vlastní iniciativa*

Samo vyjadřuje své požadavky, řeší problémy, přichází s vlastními nápady. Ke hře přistupuje cílevědomě a zve ostatní ke společné aktivitě.

- *Akceptování pravidel skupiny*

Akceptuje režim dne. Zná pravidla a dokáže je dodržovat, přizpůsobit se jim. Pravidla a normy přijalo za své.

- *Tolerance přechodného odloučení od rodičů*

Umí se odpoutat od rodičů. Dokáže se odloučit od matky, ranní loučení probíhá v poklidu.

- *Vztah k učitelce*

Dítě zná jména svých učitelů a dětí. Samo za nimi přichází, vyhledává je.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Praktická část bakalářské práce se zabývá problematikou vstupu dítěte do mateřské školy. Zkoumá současnou situaci v našich mateřských školách z pohledu nejasvěcenějších osob, učitelek. Hlavním cílem je popsat průběh a podobu adaptace jejich očima. Jak ji vnímají, jak probíhá, zda a jakým způsobem je dětem usnadňována.

Na základě výzkumného cíle byly stanoveny výzkumné otázky.

- Jak mateřské školy přistupují k adaptaci, vytváří adaptační programy?
- Jakým způsobem se pedagog podílí na úspěšné adaptaci dítěte?
- Jaký význam připisuje pedagog adaptaci, jak ji vnímá?
- Jaké jsou typické znaky a rysy v chování adaptujícího se dítěte?

7. METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro mé šetření v této práci jsem si zvolila přístup kvalitativní, abych mohla zjistit co nejpodrobnější poznatky o výzkumném problému. Dle Dismana (2008) je kvalitativní výzkum nenumerné šetření, které nabízí interpretaci sociální reality.

Jako konkrétní metodu výzkumu jsem zvolila dotazování, k tomuto účelu byl použit polostrukturovaný rozhovor, který jsem sestavila pro učitelky mateřských škol. Švaříček, Šed'ová (2007, s. 13, 159-60) uvádějí, že „rozhovor je nejčastěji používanou metodou sběru dat v kvalitativním výzkumu. Používá se pro něj označení hloubkový rozhovor, jež můžeme definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí jiných lidí, aniž by jejich pohled omezoval pomocí výběru položek v dotazníku. Hloubkový rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě. Cílem hloubkového a polostrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace a studovaném jevu“.

Aby mohla co nejlépe proniknout do výzkumného problému, vytvořila jsem na základě výzkumných otázek následující model polostrukturovaného rozhovoru.

Oblast č.1: Mateřská škola a adaptace

Jakou pozici zaujímá mateřská škola vůči adaptaci?

→ **Využívá vaše mateřská škola programy pro adaptaci?**

- Jaký konkrétní program používáte?
- Kde máte tyto programy uvedeny?
- Inspirujete se některými alternativními programy?
- Pořádáte v rámci adaptační programů seznamovací akce?

→ **Umožňujete rodičův aktivní zapojení do procesu adaptace?**

- Jakým způsobem se mohou rodiče podílet na adaptaci a kde tuto možnost zjistí?
- Shledáváte v zapojení rodičů do procesu adaptace nějaká pozitiva či negativa? Jaký je váš názor na tuto možnost?
- Jaká je podoba adaptace dítěte s matkou?

- Setkali jste se, mimo matky, s jinou osobou, která se do procesu adaptace zapojuje? Jaký je váš názor na účast otce, vychovatelky?
- Podle jakého kritéria si rodiče vybírají mateřskou školu; hrají zde programy pro adaptaci nějakou roli?“

Oblast č.2: Pedagog a adaptace

Jak je proces adaptace vnímán pedagogem?

→ Je pro vás období adaptace nového dítěte náročné?

- Jak se cítíte a vnímáte toto období?
- Udržujete se nějakým způsobem v psychické pohodě?
- Jaké stanovisko zaujímáte k tvrzení, že pedagog by měl ve své práci nalézt uspokojení? Souvisí tento fakt s adaptací?

→ Je vám proces adaptace nějakým způsobem usnadňován?

- Jakým způsobem získáváte informace o nově přichozím dítěti; jste s tímto způsobem spokojeni; je dostačující?
- Snažíte se sami získávat informace; jakým způsobem?
- Které informace jsou podle vás nejdůležitější; které se snažíte zjistit prvotně?
- Jakým způsobem vám rodiče usnadňují, popřípadě znesnadňují toto období; s jakými chybami jste se nejčastěji setkala?
- Setkala jste se s nějakými speciálními požadavky ze stran rodičů?

→ Jak vnímáte vlastní osobu v tomto období?

- Jaké hrajete role?

Oblast č.3: Dítě a adaptace

Jakou zkušenost má pedagog s dítětem zahajující adaptaci?

- **Jak hodnotíte věk dítěte z hlediska vlivu na úspěšnou adaptaci?**
 - V jakém věku by měly děti nastoupit do mateřské školy; jaké jsou vaše osobní zkušenosti?
 - Co pro vás znamená zralost dítěte; co vše ji podle vás ovlivňuje?
- **Pozorovala jste během své praxe rozdílnosti v chování, během, adaptace, mezi chlapcem a dívkou?**
 - Zaznamenala jste rozdílnosti v chování; jaké?
 - Nakolik považujete tuto skutečnost za důležitou?
- **Jak vnímáte sourozenectví z hlediska adaptace?**
 - Jste pro, nebo proti zařazování sourozenců do stejné třídy?
 - Kde vidíte v této souvislosti pozitiva a negativa?
 - Vidíte přínos v setkávání se s vrstevníky ještě před zahájením docházky od mateřské školy?
- **Jak podle vás nejčastěji probíhá adaptace dítěte?**
 - Které metody a činnosti se vám osvědčily; které používáte?
 - Jak reagujete na nepřetržitý pláč dítěte; setkali jste se s tím?
 - Pozorovala jste během své praxe jiné projevy krom pláče; jak jste na ně reagovaly?
 - Pozorovala jste, jestli se děti z rozvedených rodin adaptují odlišně?
- **Kdy považujete proces adaptace za ukončený?**
 - Které znaky jsou pro vás důležité?
 - Dokážete stanovit průměrnou délku trvání adaptace?

7.1. Výzkumný soubor

Výzkumným souborem tohoto šetření byly učitelky mateřských škol. Osloveno bylo 5 pedagogických pracovníků. Kritérium při výběru bylo, aby učitelky byly rozdílné věkem i místem svého pedagogického působení. Výběr tedy probíhal záměrně, především na základě dřívější spolupráce v rámci povinných pedagogických praxí. Vybrány byly pracovnice mezi 23 až 60 lety z městských i vesnických mateřských škol.

V následující tabulce jsou, v rámci zachování anonymity, uvedeny pouze nejdůležitější základní informace.

Tabulka č. 1 Základní informace o učitelkách

JMÉNO	VĚK	DĚTI	MATEŘSKÁ ŠKOLA	DÉLKA PRAXE
JANA	24	0	městská	3 roky
PETRA	25	0	městská	4 roky
ZUZANA	31	1	městská	10 let
HANA	40	2	vesnická	21 let
MARIE	60	3	vesnická	41 let

Zdroj: Vlastní zpracování

7.2. Průběh výzkumu

Jednotlivé rozhovory probíhaly v soukromí. Některé v prostředí mateřských škol, některé formou osobní schůzky v restauračním prostředí. Nebylo striktně dodržováno pořadí otázek. Každý z informantů se pozastavoval u jednotlivých oblastí různě, podle vědomostí a zkušeností z praxe. Ve všech případech jsem dostala odpověď na všechny otázky. Délka rozhovoru se vždy pohybovala kolem dvou hodin.

Rozhovor byl zaznamenáván pouze v písemné formě. Většina informantů nahrávací zařízení odmítlo, což bylo plně respektováno.

Na začátku rozhovoru bylo vždy vysvětleno téma, kterým se budeme zabývat. Byla jasně vymezena hranice anonymity. V závěru rozhovoru vždy následovalo poděkování za spolupráci.

Průběh rozhovor byl ve všech případech příjemný a pro mou osobu (z hlediska vlastní praxe) velmi přínosný.

8. ANALÝZA DAT

Proces hodnocení výsledků je u kvalitativního rozhovoru poměrně složitý a časově náročný. Zvolila jsem metodu otevřeného kódování. „Kódování obecně představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a složeny novým způsobem. Při otevřeném kódování je text jako sekvence rozbit na jednotky, těmto jednotkám jsou přidělena jména a s takto nově pojmenovanými (označenými) fragmenty textu potom výzkumník dále pracuje.“ (Svaříček, Šedřová, 2007, s. 211)

Na základě tohoto procesu jsem vytvořila následující analytický obraz, který popisuje proces adaptace v mateřských školách očima učitelek.

8.1. Mateřská škola a adaptace

Tabulka č.2

Adaptační programy	zaměření na jinou problematiku, dílčí vzdělávací programy, seznamovací akce, akce před nástupem, žádné speciální programy, běžný proces, přesný nástup, nejsou potřeba
Zapojení rodičů do datačního procesu	v podmínkách RVP, zapojení matky, otec ne, nezájem otců, hodinová návštěva, zkouška činností, vyhovující způsob, seznámení s učitelkou, seznámení s prostředím, důvěra, informace o dítěti, rodiče nevyužívají, hlavním úkolem učitelek, bez doprovodu, informační schůzka, neumožňujeme, samostatnost, měsíc, otec žádoucí, neprezentujeme, postupné zvykání
Kritéria pro výběr MŠ	vzdálenost, doporučení, hodnocení, nerozhoduje adaptační program, rádi za vše, kroužky, zkušenost, bydliště
Vychovatelka	neznámé, není běžné, nevyhovující, cizí osoba, čas na vlastní dítě, asistentka, péče od malička, důležitost matky

Zdroj: Vlastní zpracování

- **Shrnutí první oblasti:**

Během mého výzkumného šetření jsem se nesetkala s žádnou školou, která by si vytvářela programy zaměřené čistě na adaptaci. Mateřské školy chápou proces začleňování dítěte do nového kolektivu, do nového prostředí spíše jako přirozenou věc ve svém chodu a životu. P. uč. Petra říká: „Naše školka žádné speciální programy nevytváří. Adaptaci chápeme jako běžný proces v chodu školky, který je nutné absolvovat.“ Podobné tvrdí i p. uč. Marie: „Nevytváříme žádné speciální programy pro adaptaci. Dle mého názoru nejsou třeba. Děti to vždy nějak nakonec zvládnou a od toho jsme tady my.“

Způsob adaptace dítěte při výběru zařízení příliš nezohledňují ani rodiče. P. uč. Jana: „Rodiče se nás ani moc neptají, jak zajišťujeme adaptaci, většinou pouze přijímají nabídnuté možnosti z naší strany.“ Větší zájem je přikládán nabídce kroužků. Dále se bere v potaz estetické hledisko, reference jiných rodičů a hlavně dojezdová vzdálenost.

Běžněji než s adaptačními programy se ve školkách setkáme s jednorázovými a nepravidelnými akcemi, které jsou pořádány pro stávající děti. Tyto akce jsou však výjimečné tím, že je mohou přijít navštívit rodiče s dětmi, které doposud do mateřské školy nechodí. Vše pak záleží již jen na domluvě s učitelkami a ředitelkou.

Běžně je pro rodiče pořádána informační schůzka. P. uč. Zuzana: „Informační schůzka probíhá většinou začátkem června. Rodiče by měli přijít bez dětí a dozví se, jak se platí školné a stravné. Představujeme se jim my, jako učitelky, na kterých třídách učíme, jaký kroužek vedeme. Také jim řekneme, co mají mít děti, když nastupují do školky a co by tak zběžně měly umět. Tím myslím věci jako základní hygiena a základy oblékání.“

Některé mateřské školy se věnují adaptaci více. Umožňují aktivní zapojení rodičů. Aby se rodiče o této možnosti vůbec dozvěděli, uvádějí to mateřské školy v podmínkách spolupráce s rodiči, které nalezneme ve školním vzdělávacím programu příslušné instituce. Ze zkušenosti učitelek vyplývá, že pokud není tato podmínka jasně dána, rodiče se jí z větší části neúčastní, nevyužívají ji.

Ten, kdo tuto možnost z rodičů využívá nejčastěji, jsou matky. Otcové se do procesu adaptace příliš nezapojují. I když by to byla ze stran učitelek vítaná změna. P. uč. Jana: „My bychom to umožnili i tatínkům, ale doposud jsem se nesetkala s tím, že by o tuto možnost projeвили zájem.“

Otec podle učitelek představuje pro dítě větší autoritu. P. uč. Hana: „Některé děti víc poslouchají. Na tatínka si tolik nezkusí pláč a prosíky, aby neodcházel. Ten se jenom podívá a dítě ví, že to musí zvládnout, tatínek musí prostě jít. Myslím si, že by to nebylo vůbec špatné, kdyby se zapojovali ti naši tatínkové víc.“

Pokud se rodiče rozhodnou být přítomni se svým dítětem v mateřské škole, odehrává se to vždy podobným způsobem. P. uč. Hana: „Většinou maminka přijde ráno s dítětem, chvíli si hrají u stolečku a do půl hodiny nebo do hodiny odchází.“

Zajímalo mne, zda přítomnost matky nevádí učitelkám. Všechny se shodly, že ne. Ba právě naopak. V tomto způsobu adaptace vidí největší přínos pro všechny. P. uč. Hanka: „Alespoň se všichni poznáme. Dítě vidí, že se bavím s maminkou, takže se semnou bez obav může začít bavit i samo. Bouráme hranice cizího člověka.“. Dítě tedy přichází s pocitem opory a s menším strachem. Matky mají přímo jedinečnou možnost poznat, v jakém prostředí bude její dítě trávit dny. Poznají styl práce učitelky s dětmi, mohou tento čas využít ke komunikaci a sdělení si důležitých informací či požadavků. P. uč. Jana: „Přítomnost maminky mi nevádí spíše naopak. Díky ní se leccos dozvím o dítěti.“

Mezi další možnosti adaptace, se kterými se v našich mateřských školách můžeme setkat, patří postupné zvykání. Dítě má stanovený počet dní v měsíci, kdy může přijít školku navštívit. Většinou je to pět dní. P. uč. Marie: „Vše záleží na domluvě s rodiči. Ale většinou preferujeme, aby nás dítě navštěvovalo pět dní v kuse. Nebo taky dva dny v týdnu, pak se trochu vzpamatuje o víkendu, vstřebá zážitky a přijde tři dny v druhém týdnu. Tento způsob vyhovuje i mě. Seznámím se s dítětem postupně, nemám ho celý den, abych se mu musela neustále věnovat. Pro dítě je to takhle určitě také lepší, než aby ho hodili rovnou do vody a plav.“ Všeobecně si dítě lépe zvyká a není pro něj nová situace tolik stresující.“

Stále však platí, že nejvyužívanějším způsobem adaptace je přímá, úplná. Dítě nastoupí do mateřské školy přesně v den, kdy je mu určeno, tím je zahájena pravidelná docházka. Vše pak závisí na samotné učitelce a jejích schopnostech. Ty, které tento způsob využívají, jsou spokojené, dle svých vlastních slov by neměnily. P. uč. Zuzana říká: „Přijímání dětí v den nástupu mi vyhovuje. Protože dítě si prostě napoprvé nezabuduje to, že je tam s ním maminka.“

„Zvykají si hned do začátku na to, že tohle absolvují sami a myslím si, že je to pro ně lepší, protože se neotáčejí po mamince, ale dokážou se třeba hned zapojit do hry s ostatními.“ P. uč. Petra zase říká: „Vše je v mých rukou, mohu to mít dobře pod kontrolou. Jsem i klidnější, když si to udělám po svém, bez přítomnosti rodičů.“

Žádná z učitelek se doposud nesetkala se službou vychovatelky, která se účastní procesu adaptace namísto rodičů. Téměř všechny výpovědi byly spíše negativní. P. uč. Jana: „Tak s tím jsem se ještě ve školce nesetkala. Popravdě jsem ani nevěděla, že to existuje. Nevím, nezdá se mi to jako dobré řešení. Dítě nepotřebuje další cizí osobu navíc.“ P. uč. Petra: „Já si dítě nepořizuji, aby mi je pak vychovával někdo jiný, tohle by s dítětem měli absolvovat rodiče.“ Ovšem podařilo se mi zaznamenat jednu výjimku, kdy byla služba vychovatelky využita. P. uč. Zuzana říká: „Znám jednu maminku, které jsem i já dříve hlídala syna. Byl hyperaktivní, takže mu maminka při nástupu do mateřské školy pořídila asistentku. Ta s ním docházela do školky a zároveň se o něj starala.“ Přesnější informace o průběhu adaptace a způsobu péče se mi bohužel zjistit nepodařilo.

8.2. Pedagog a adaptace

Tabulka.č3

Pozice a názor pedagoga	seberealizace, živost, nedílná součást, únava, umět odpočívat, náhradní matka, náročné období, obavy, připravenost, informovanost, spokojenost, hlavní role, mrzutost, pomoc ze strany vedení, hlasová náročnost, nepostradatelnost
Informace	dotazník, zdravotní hledisko, alergie, návštěvy rodičů, jídlo, činnosti, sebeobsluha, hygiena, pohybové schopnosti, evidenční listy, vlastní zápis, osobní sdělení, rodinná situace, etický kodex, základní informace
Chyby rodičů	musíš, přemlouvání, loučení v šatně, otevřenost, komunikace, porušení pravidel, shazování kolegyně, nemožnost nápravy, příprava, návrat domů, zkušenost s vrstevníky, zamlčení, sliby, rychlý odchod
Speciální požadavky	požadavky ano, požadavky ne, hygiena, zvýšený dozor, komplikace, studium, estetické hledisko, výmysly

Zpracování: Vlastní zpracování

- **Shrnutí druhé oblasti**

Na začátku je třeba zmínit, že učitelky, se kterými jsem hovořila, vnímají svou práci veskrze pozitivně. P. uč. Jana: „Jak bych nebyla spokojená, mohu se realizovat, dělám to, co mě baví, je to živá práce. Když vás práce baví, zvládáte i náročnější úkoly.“ Z toho vyvozují, že pokud je samotná práce naplňuje, nevnímají ani proces adaptace jako negativní jev. To, jaké mají učitelky názory na adaptaci je patrné z následujících výpovědí. P. uč. Jana: „Já to neberu jako překážku, je to prostě nedílná součást chodu. Občas jsem unavená to je pravda, ale kdo někdy není.“ Ráda bych ovšem podpořila názor, že toto období je náročnější pro všechny. P. uč. Petra: „Vnímám to jako trochu náročnější období. Děti si zvykají na mě, já na ně. Mám občas obavy, jestli to zvládneme, jak zapůsobím na rodiče. Ale ještě se mi nestalo, že by se nám nějaké dítě nepodařilo začlenit.“ K tomu bych ráda poznamenala, že žádná z dotazovaných učitelek se doposud nesetkala s neúspěšnou adaptací.

Během adaptačního období se musí (a chtějí) učitelky udržovat v psychické a fyzické pohodě. Činí tak nejrůznějšími způsoby. P. uč. Petra: „Určitě se snažím víc relaxovat. Ale hodně mi usnadňuje práci, když mám vše dobře připravené a hlavně vím, na co se mám připravit.“ P. uč. Zuzana: Musíte umět odpočívat, nenosit si problémy ze školky domů a do školky problémy z domova. Zvlášť ty nové děti potřebují jistotu a oporu ve vás.“ Některé mateřské školy se cíleně snaží podporovat své zaměstnance. P. uč. Hana: „Je skvělé, že vedení naší mateřské školky nám vychází vstříc. Proplácí nám třeba návštěvy bazénů, masáže. S tímto jsem velmi spokojená, je to taková moje motivace, odměna. Těším se i víc do práce. Je dobré vědět, že nás paní ředitelka chápe a podporuje nás.“

Téměř každá učitelka se v adaptačním období nových dětí cítí nepostradatelně. Hraje rozhodující roli. Mimo jiné zastává úlohu pečovatelky, vychovatelky, průvodce, ale i náhradní matky. Je to pro ni náročné a proto potřebuje pomoc i ze strany rodičů.

Stěžejním faktorem úspěšné adaptace je mít dostatek informací o dítěti. Základní informace, které musí rodiče vždy uvést, je zdravotní stav dítěte a lékařské potvrzení. Ty jsou pak uvedeny v evidenčním listu. Pak záleží již na škole, jaké informace navíc požaduje. P. uč. Hana: „Nejprve pořádáme takovou uvítací informační schůzku pro rodiče. Kde se dozví, co a jak. Pak dostanou dotazníčky o dítěti, které nám vyplní. Základem je pro nás zdravotní hledisko. Jaké má dítě zdravotní omezení.“

„Na jaké jídlo je alergické. To je důležité vědět kvůli bezpečnosti. Pak nám rodiče uvádějí, co dítě nejí, oblíbené činnosti, zájmy.“

Některé mateřské školy však dotazníky nevytvářejí. Informace jsou pak zjišťovány například prostřednictvím zmiňované adaptace dítěte s matkou. Mezi další způsoby získávání informací patří osobní kontakt s rodiči během odevzdávání či vyzvedávání dětí. Učitelky nejčastěji zjišťují následující informace. P. uč. Jana: Zjišťuji co rády jí, co rády nejedí, z čeho by se jim dělá špatně. Nechci dětem nutit nic, co nechtějí, ale ti menší se stydí, neumí si říct, že to nechtějí a jen sedí a pláčou. Takhle tomu zamezím, když si informace zjistím.“ P. uč. Jana: Zjišťuji, co rádo dělá, s čím si hraje, jestli zpívá. Abych věděla, jak a čím ho mám první dny a týdny upoutat. Také sleduji a zjišťuji, kolik toho umí ze sebeobsluhy, jak je na tom s hygienou a podobně.“

Velmi mě zajímalo, jakým způsobem a jestli vůbec se učitelky dotazují na choulostivé rodinné záležitosti. P. uč. Hana: „Samozřejmě se nevyptávám na rodinné záležitosti, ale někdy vám pomůže vědět pár podrobností. Takže se spíš ptám oklikou. Když se mi zdá chování dítěte něčím nápadné, tak se rodičů ptám stylem... Čím si vysvětlujete toto chování? Proč si myslíte, že se tak chová? Osvědčilo se mi to. Co mi rodiče nebudou chtít sdělit, to nesdělí a já se dál nevyptávám.“

Základem úspěchu je tedy vzájemná komunikace. Berme ji jako první možnost, jak mohou rodiče učitelkám usnadnit přijímání nových dětí. P. uč. Petra: „Je dobré, když s námi rodiče mluví a jsou otevření. Nedávno jsem měla dost lítostivého chlapečka, který adaptaci snášel opravdu špatně. Tak jsem si o tom pokusila promluvit s maminkou, která mi pomohla najít si k chlapečkovi cestu rychleji, poradila mi, co na něj zabírá, co má rád. Toho si na rodičích vážím a usnadní mi to práci, když projeví zájem a ochotu pomoci.“ Mezi další velkou pomoc patří například příprava dítěte na mateřskou školu, na změnu. P. uč. Hana: „Je dobré, aby bylo dítě hlídáno třeba prarodiči, nebo chodili s maminkou na písek, hrát si s jinými dětmi. Tohle je základní krok rodičů, jak nám pomoci.“ Samotný průběh adaptačního procesu pak usnadňuje vzájemná spolupráce. P. uč. Zuzana: „My děti něco učíme od začátku, vedeme je, ale když v tom rodič doma nepokračuje, dítě nemá vedení, je to pak těžká práce.“

Někteří rodiče nejsou tolik sdílní a ochotní. Naopak se dopouštějí mnohých chyb. Nejčastější chybou, které se mohou dopustit, bývá dlouhé loučení v šatně. P. uč. Zuzana: „Maminka přišla ráno s chlapečkem do šatny. Chlapeček brečel a ona ho přemlouvala, aby šel do třídy. Když jsem jí chlapečka vzala a odešla s ním, tak se uklidnil. Ale maminka ho kolikrát přemlouvala třeba půl hodiny. Asi úplně nejhorší bylo, když si ho vzala zpátky domů. Tím mu ukázala, že to jde a on to pak zkoušel pořád.“ Jak vyplývá z mého dotazování, mezi chyby patří také porušování pravidel. P. uč. Petra: „Vadí mi, že rodiče porušují naše pravidla. Třeba každé dítě musí jídlo alespoň ochutnat. Ale ráno jim rodiče čtou jídelníček a slyším, jak dítěti říká, tak tohle nemusíš jíst, tohle taky ne. To mi opravdu vadí. Nebo je taky dost nepříjemné shazování jiných učitelek, třeba kolegyně.“ Za zásadní chybu můžeme považovat takové jednání, kdy dítě chápe školku nebo učitelku jako nutné zlo. P. uč. Jana: „Nemám ráda, když rodiče říkají slovo musíš. Takovéto musí to tu vydržet.“ Některé se pak také strachují o to, jak je budou děti vnímat. P. uč. Marie: „Zkouším dítě na něco nalákat, ale nejlepší je čapnout ho za ruku, zavřít dveře za rodiči a jeto. Jinak to nejde. Ale trápí mě, že pak můžu v očích dítěte vypadat jako ta zlá, takže se to snažím řešit domluvou s rodiči. Aby se tomuto chování příště vyvarovali.“ Podle učitelek nelze nežádoucímu chování vždy zamezit. P. uč. Petra: „Pokusila jsem se jim něco říct, ale to víte, někteří rodiče mají svou hlavu.“

Někdy můžeme chápat jako přitěžující okolnost i neadekvátní požadavek rodičů. Ovšem na tuto skutečnost jsem mnoho potvrzujících odpovědí nedostala. Učitelky se spíše setkávají, s pro ně dnes běžným požadavkem, aby bylo dítě více kontrolováno z vizuální a estetické stránky. Což je při dnešním počtu dětí ve třídách někdy velmi pobuřuje. P. uč. Zuzana: Rodiče jedné holčičky mi neustále kladli na srdce, že bych na ni měla víc koukat, aby se neoblékala špatně, byla učesaná a neobula se náhodou obráceně. Doslova si občas vymýšlejí.“

8.3. Dítě a adaptace

Tabulka č.4

Věk dítěte	Individuální, ne 2 roky, nejlepší tři roky, neoptimálněji 4 roky, potřeba matky, jesle ano
Zralost	předchozí zkušenost, kontakt s vrstevníky, hygiena, sebeobsluha, výchovný styl, výhoda jeslí, osobnost dítěte
Pohlaví	není rozdíl, lepší dívky
Sourozenectví	silná fixace, být pohromadě, nemožnost být spolu, menší strach, sebevědomí, konflikty, usnadnění práce, dvojčata, péče, utužení vztahu
Nejčastější způsob adaptace	schopnosti, skupinové činnosti, individuální činnosti, pláč, straní se, nekomunikuje, zdravotní obtíž, komunikace, převedení zájmu, klidnější režim, vztek, útěk, křik, vzdor, odmítání spánku a jídla, strach, nechat v klidu, umožnit samotu, řád, trpělivost, pozorování, zvýšení hlasu, city, pomůcka, bez projevu pláče, objetí, seznamovací aktivity, orientace, důležitost, proměnlivost, předstírání nemoci, úspěšnost adaptace
Rozvedené rodiny	lepší adaptace, zvyk, střídavá péče, starší záležitost, ne aktuálnost, stres, není zkušenost, komplikace
Konec adaptace	těší se, kolektiv, měsíc, dva měsíce, součást života,

Zdroj: Vlastní zpracování

- **Shrnutí třetí oblasti**

Co mne osobně v této části zajímalo asi nejvíc, byl tolik diskutovaný věk dítěte. Kdy je vhodné zahájit školní docházku. Všechny učitelky se shodly, že neoptimálnější věk je mezi třetím a čtvrtým rokem. Všechny razantně odmítají hranici dvou let. P. uč. Zuzana: Ty tři roky jsou takový ideál. Dávat dítě do školky kolem dvou let mi přijde jako blbost. Dítě by mělo být ještě s matkou. A navíc ne mnoho dětí v tomto věku umí alespoň základní hygienu. Ale řekněme si popravě, spousta dětí má problém i ve třech letech.“ Osobně se nejvíce přikláním k následujícímu názoru. P. uč. Jana: „Myslím si, že vše je hlavně strašně individuální. Jsou děcka, která jsou od tří let ve školce a jsou v pohodě, nepláčou a zvykají si. Ale myslím, že záleží hlavně na tom, jak často tráví čas s jinými dětmi. Na jejich předchozí zkušenosti. Já osobně bych dala děti do školky až ve 4 letech, to jsou podle mě tak akorát připravené, z hlediska osobnosti i dovedností. Hlavně jsem zásadně proti, dávat do školy mladší dítě než tříleté.“ Ovšem setkala jsem se i s problematikou jeslí. P. uč. Zuzana: „Je to různé, ale bylo i pár dětí, které vůbec nebrečely. Byly to děti, které už dříve chodily do jeslí, nebo se pohybovaly mezi dětmi od malička.“

Obecně mohu říct, že na věku dítěte příliš nezáleží. Pro učitelky bývá rozhodujícím ukazatelem zralosti to, nakolik je dítě připraveno po stránce psychické, jak je vedeno rodiči, zda má předchozí zkušenost s vrstevníky a odloučením se od matky. P. uč. Zuzana: Je to vše o osobnost dítěte. Většinou se vše naučí, ale ne každý má tu rychlost.“ Důležité pak také bývá, nakolik ovládá základy sebeobsluhy, základní hygienu. P. uč. Zuzana: Je důležité odstranit strach. Dítě by mělo být alespoň schopné říct, že potřebuje na záchod. Už se mi také stalo, že se počůrali.“ Vše podstatné co se týká zralosti dítěte, shrnuje následující výrok. P. uč. Marie: „Určitě musí zvládat základní potřeby kolem obsluhy a hygieny. Mělo by si umět dojít, nebo říct, že potřebuje na záchod. Napít se z hrnečku, najíst se lžící. Také jsou třeba trochu řečové schopnosti pro kontakt s vrstevníky a semnou. Dítě se bude celkově adaptovat lépe, pokud se již před tím setkávalo s jinými vrstevníky, hlídali do prarodiče.“

Mezi diskutované faktory úspěšné adaptace patří neodmyslitelně rozdílnost pohlaví. Osobně jsem se setkala s dvěma variantami odpovědí. Dalo by se říct, že polovina dotazovaných učitelek nevidí mezi adaptací dívky a chlapce rozdíl, nebo je jen nepatrný a postupem času se stírá.

P. uč. Zuzana: „Pobrečí si všichni. Ale je vidět, že holky jsou kolikrát zpočátku šikovnější. I když setkala jsem se teď s tříletým klukem, který se komplet oblékl sám, bez pomoci. Takže na pohlaví ani tak moc nezáleží.“ Řekněme, že každý je šikovnější na něco jiného, vývoj se tak vyrovnává. Ovšem panuje i názor, že konkrétně v adaptaci, jsou dívky šikovnější. P. uč. Hana: „Pokud mohu soudit z vlastní zkušenosti, kluci jsou uřvanější víc. Tím bych nechtěla říct, že holčičky nebrečí, ale zvykají si rychleji.“

Zjišťovala jsem, co vše usnadňuje dětem adaptační proces. K mému překvapení se v mateřských školách využívají různé pomůcky. Nejčastěji to bývají plyšové hračky přinesené z domova. P. uč. Hanka: „Měla jsem chlapečka, který brečel v kuse dva měsíce a vůbec nechtěl přestat. Pořád za mnou chodil, jak ocásek, kam jsem se hnula, tak on taky, ale pak si najednou nějak zvykl a bylo tu super. Úplně jsem litovala jeho plyšáka, ale když ne já, byl důvěrník on.“ Nošení vlastních plyšových hraček je mnohde vítané, ale přináší s sebou i pravidla. P. uč. Marie: „Děti si nosí plyšáky, které mají oblíbené. To my stejně preferujeme nejraději, jiné malé hračky se nám tu pak ztrácí, nemůžeme je najít a je teprve brekot. Jedna maminka koupila chlapečkovi do školky speciálního plyšáčka školáčka, domu si ho nenosil, měl ho jenom ve školce. Takže se na něj vždy ráno těšil, až ho zase uvidí. To musím pochválit, tento nápad. Jinak děti v menších třídách mohou mít plyšáčky v ložnici ve své postýlce. Akorát u předškolních dětí už to tak nemáme.“

Mezi další faktor, který usnadňuje adaptační proces, patří sourozenec. Záleží na filosofii či koncepci školky, zda umožňuje sourozencům, být pohromadě. Osobně jsem se setkala s tím, že pokud je nedělí větší věková vzdálenost, mohou rodiče o tuto možnost požádat (pokud to není v mateřské škole bráno jako samozřejmá věc). Názory učitelek na tuto problematiku se liší. Během rozhovorů jsem se setkala jak s pozitivním, tak negativním hodnocením. P. uč. Jana: „Sourozenci jsou většinou fixováni na sebe v té třídě, jedináček se víc snaží začlenit do hloučku. My umožňujeme sourozencům být pohromadě, ale někdy bych to právě z důvodu, řekněme separace, nepovolovala.“ To potvrzuje i následující výrok. P. uč. Petra: „Určitě se dítě míň bojí, když jde za sourozencem, ale já jsem docela proti tomu. Mám zkušenost, že sourozenci spolu vytvoří silnou dvojku a nechtějí pracovat s nikým jiným, než spolu. Jsou na sebe až moc fixováni.“ Další negativa jsou přičítána častějším konfliktům mezi sourozenci, vzájemnému odstrkování a soupeření.

Podle některých je dobré, když si od sebe sourozenci v mateřské škole odpočinou. Ovšem pokud budou spolu, mohou se lépe naučit spolu vycházet, utužit sourozenecké vztahy. Výhody učitelky spatřují v sebevědomějším vstupu, vzájemné péči a usnadnění jejich práce. P. uč. Zuzana: „Jsem pro to, aby se sourozenci zařazovali k sobě, je to lepší a výhoda pro adaptaci. I mě samotné to usnadní práci.“ Zajímavá je i adaptace dvojčat. P. uč. Hana: „Mezi adaptací jedináčka a sourozenci nevidím rozdíl, většinou mi to přijde stejné. Možná si je o trošičku jistější a víc se těší. Ale adaptace u dvojčat je strašně pěkná, ty se snažíš vždycky si navzájem pomoci. Když je jednomu smutno, druhý se o něj postará a naopak.“

Velmi přítěžujícím faktorem úspěšné adaptace může být rozpad rodiny. Ovšem, jak se shodují učitelky, jen za určitých podmínek. K mému překvapení tento fakt vidí spíš jako polehčující okolnost. Tím ho ale samozřejmě nechtějí podporovat. P. uč. Jana: „Řekla bych, že tyto děti se adaptují lépe. Většinou tam funguje střídavá péče a děcka si musí zvyknout na víc prostředí, je samostatnější. Proto jim zvykání v mateřské škole nedělá takový problém.“ Ráda bych zde prostřednictvím zaznamenané výpovědi připomněla situaci, kdy rozvod představuje pro dítě velkou komplikaci. P. uč. Hana: „Rozvod vidím jako velkou komplikaci pokud právě probíhá. Dítě je zmatené, pod tlakem a adaptace do nového prostředí pro něj znamená další stres. Něco jiného je, když už si tímto procesem prošlo dítě dříve, anebo ho to nepostihlo. To bych pak řekla, že se děti adaptují lépe, jsou zvyklé na více lidí, není tolik fixované na matku, dokáže se od ní odloučit.“ Na závěr toho tématu bych poznamenala pozitivní fakt, že většina učitelek se s touto problematikou nesetkala, nebo ne s tak extrémními případy.

Nyní se dostávám k nejčastější podobě adaptace z hlediska chování dítěte. Z mého výzkumného šetření vyplývá, že průběh je podobný, liší se pouze v délce a intenzitě. Každá z učitelek také používá samozřejmě jiné osvědčené metody. Na otázku jak tedy proces začleňování nového dítěte vypadá, jsem dostala následující odpovědi. P. uč. Jana: „Děti se chovají veskrze podobně, dá se říct. Dítě přijde, okoukává prostředí, já mu nenásilnou formou nabízím činnosti. Dítě se pomalu seznamuje s prostředím.“ P. uč. Petra: „Dítě se většinou bojí, nebrečí vždy, ale bojí se, nechce se pustit od rodičů.“ A jak tedy reagují učitelky na plačtivé dítě, co vše patří do jejich osvědčených metod?

P. uč. Jana: „Nejčastěji se zeptám, co se stalo, co se děje. Pokud dítě nereaguje, zjistím, jestli mu neteče krev. Pokud není žádný zdravotní problém, tak převedu zájem dítěte na jinou činnost. To většinou zabere. A pokud ani to ne, posadím ho třeba na polštářek, do křesílka, ať se rozkouká, je v klidu, ať nás pozoruje a přijde, až bude chtít. Pokud však brečí opravdu každý den, promluvím si s rodiči, a zkusím jim navrhnout, že ještě není připravené a chodí na to zvykání, co umožňujeme.“ Velmi zajímavé řešení, se kterým jsem se doposud nesetkala, vypadá následovně. P. uč. Petra: Ten půl měsíc, měsíc se snažím být trpělivá. Nabízím činnosti, nebo ho nechám v klidu sedět a pozorovat. Ale když už brečí opravdu neustále v kuse, tak prostě trochu zvýším hlas a řeknu mu. Prosím tě nebreč, vždyť už si velkej kluk (nebo holka), takhle by to dál nešlo! Dítě je zvyklé doposud jen na tan soucit, poslouchá jaká je chudinka, tak to přijme a brečí a brečí. Ale takhle? To zbystří, najednou kouká co se děje a je po pláči. Většinou mu pak řeknu, pojď mi pomoci s tímhle, ukaž mi jak si velký kluk (nebo holka), určitě to zvládneš a pak se může pochlubit i mamince, co si dneska všechno dokázal.“

Pokud byt zobecnila poznatky, které jsem během šetření získala, nejdůležitější je klidný přístup. Představit se dítěti, provést ho třídou. Zjistit si, jaké činnosti dítě preferuje, ty pak nabízet nenásilnou formou, ponechat dítětem svobodnou volbu. V těchto dnech jsou hojně využívány seznamovací hry a písničky. Dětem také velmi pomáhá pocit důležitosti (učitelka mu zadá jednoduchý, ale „nesmírně důležitý“ úkol, kterým se zároveň zabaví, půjčí mu svou židli, dostane „speciální křesílko“... apod.). Jindy je účinné určit jedno nebo skupinku dětí, které nováčka po třídě provedou, ukážou mu prostředí, vysvětlí důležitá pravidla. Někdy však musíme nechat děti prostě vyplakat.

Ráda bych se podělila ještě s jednou metodou, jejíž použití se mi velmi líbí a osobně bych se jí inspirovala. P. uč. Petra: „Mně se hodně osvědčilo, že si k dítěti kleknu, snížím se tak na jeho úroveň, aby vidělo, že jsme si rovní. Představím se mu, pak mu ukážu třídu a dám mu volnost. Nechám ho v klidu, aby novou situaci a prostředí vstřebalo. Pak se mu třeba pokusím dát nějakou činnost, nebo ho zapojím do kolektivu dětí. Dítěti taky hodně pomáhá orientace v čase, například že po obědě přijde maminka.“

Neustále se bavíme o plačícím dítěti. Je to asi první asociace, která se nám vybaví, když řekneme vstup dítěte do mateřské školy. I učitelky to považují za typický znak v tomto období. To však neznamená, že je jediný. Naopak se můžeme setkat s nejrůznějšími projevy. P. uč. Jana: Dítě nemluví, nechce jíst, nechce spát, občas se dokonce vzteká.“

P. uč. Petra: „Setkala jsem se se vztekem, křikem. Pak dítě nemluvalo, odmítalo jídlo, činnosti. Ale taky i utíkalo. To nejvíc asi pomáhá ho chytnout, silně obejmout. Je důležitá práce s hlasem. Možná mu taky trochu zahrát na city.“ Podobnou zkušenost má i p. uč. Zuzana: „Útěk. V pár případech jsem se s tím setkala, že jsem ho musela držet, aby mi neutíkal ke dveřím, aspoň chvíli než se uklidnil.“ Sevření pomáhá nejvíc. No a pak musíte mít stále oči na stopkách a počítat děti, hlídat si ho. Je to občas náročné, při dnešním počtu dětí ve třídě.“ Typická je také vzdorovitost dítěte (nechci, nebudu, nemusím). Dále se můžeme setkat s apatií, přemlouváním rodičů, učitelů a dokonce s předstíráním nevolnosti.

Poslední otázku, kterou jsem si položila a snažila se na ni najít odpověď je, kdy můžeme proces adaptace považovat za ukončený. Pokud bych měla vycházet z rozhovorů je to ta doba, kdy můžeme říct, že v chování dětí nepoznáme téměř rozdíl. Většinou trvá do dvou měsíců od nástupu. P. uč. Marie: „Někdy je to měsíc, někdy déle. Ale nedělím to na dny, to moc nejde. Spíš pozoruju, že zapadlo do kolektivu, hraje si s ostatními, komunikuje a vymizí příznaky, o kterých jsme hovořili předtím.“ P. uč. Hana: „Doba trvání je různá, může to být do jednoho měsíce intenzivní docházky, ale taky klidně dva. Pro mě je rozhodující to, že dítě zapadne do kolektivu. Těší se do školky a začne nás brát jako součást svého života.“ Tento fakt považuji a je považován za nejdůležitější ukazatel úspěšné adaptace.

ZÁVĚR

Tato práce popisuje adaptaci dítěte v mateřské škole. Je to proces, kterému je v poslední době věnována větší pozornost a určitě si ji i zaslouží. To, jak dítě tento náročný úkol zvládne, se odrazí v jeho dalším životě. Proto je potřeba, aby se učitelky i rodiče v této problematice dobře orientovali.

V teoretické části jsem se zabývala procesem adaptace, na kterou bylo nahlíženo ze čtyř nejdůležitějších stran. Popsala jsem, jaký přístup k této problematice mohou zaujímat dnešní mateřské školy, jaké nabízejí možnosti. Zmínila poslání a hlavní principy předškolního vzdělávání. Na to jsem navázala pedagogem mateřské školy. Připomněla jsem jeho stěžejní úlohu, žádoucí chování a kompetence, kterými by mě disponovat. Poté jsem se zabývala důležitostí rodiny. Jakým způsobem ovlivňuje dítě. Věnovala jsem se základním výchovným stylům, žádoucímu i nežádoucímu chování rodičů. Dále jsem se pak zabývala osobností dítěte. Charakterizovala jsem vývoj raného a středního dětství. Poukázala jsem na vliv biologických a sociokulturních faktorů. Za nejdůležitější faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje adaptaci, považuji temperament. Avšak pozastavila jsem se i u problematiky věku (zralosti) a rozdílnosti pohlaví. V neposlední řadě jsem popsala samotný proces adaptace dítěte. Zabývala jsem se důležitými faktory, které tuto problematiku ovlivňují. Shrнула jsem typické reakce a vztahové změny, které v tomto období můžeme pozorovat. Díky těmto poznatkům a poznatkům z vlastní praxe jsem získala základní představu o podobě vstupu dítěte do mateřské školy.

V praktické části jsem se snažila popsat dnešní skutečnou podobu adaptačního procesu. Za tímto účelem jsem oslovila osoby, které se v této problematice pohybují neustále – učitelky mateřských škol. Zaměřila jsem se jak na samotný proces, tak i na autentické pocity, názory a zkušenosti učitelek. Všechny měly možnost se svobodně a otevřeně vyjádřit. Jsem velmi ráda, že tak učinily. Díky nim jsem získala odpovědi na své výzkumné otázky. Sestavila jsem celkovou podobu a možnosti, které jsou v adaptačním procesu nabízeny.

Zjistila jsem, že mateřské školy adaptační programy spíše nevytvářejí, ale umožňují aktivní zapojení rodičů. Ti, pokud chtějí, mohou dítěti tento náročný úkol ulehčit. Vše záleží jen na komunikaci a domluvě s ředitelkou a učitelkami. Jen málokterá učitelka by vás s tímto požadavkem odmítla, i ona v tomto způsobu vidí přínos. Pomocí rozhovoru a dotazování jsem zaznamenala osvědčené metody a zkušenosti učitelek. Co vše jim pomáhá a usnadňuje toto, i pro ně, náročnější období.

Věk dítěte zde nehraje téměř žádnou roli. Při nástupu do jakéhokoli zařízení je rozhodující hranice tří let a výš. Vše pak záleží hlavně na rodičích, jak své dítě vychovávají, připravují.

Velmi bych ocenila lidský, citlivý, ale i zároveň odvážný přístup učitelek ke všem zúčastněným. Jejich prostřednictvím jsem si uvědomila, že dítě není jen plačící nesamostatné stvoření. Je to bytost, která se nejrozumnějšími projevy snaží o naši pozornost, dává nám najevo své pocity. Veškerou péči a důvěru do něj vloženou nám stonásobně dokáže vrátit.

V této práci vidím přínos pro vlastní osobu i čtenáře. Rodiče a ostatní čtenáři mohou tuto práci chápat jako obraz současného adaptačního procesu. Mohou ji chápat jako návod, jak si vybrat mateřskou školu, jak podpořit a usnadnit dítěti nelehkou situaci. Návod na to, jak pochopit učitele a dokázat usnadnit práci i jemu. Já si od této práce odnáším inspiraci a nové poznatky do své začínající učitelské kariéry. Pomohla mi pochopit náročnost adaptačního procesu ze všech stran a změnila můj dosavadní pohled. Víc než kdy dřív cítím velkou pokoru k dětem a hlavně stávajícím učitelkám.

SEZNAM POUŽITÉ A CITOVANÉ LITERATURY

BEČVÁŘOVÁ, Zuzana. *Současná mateřská škola a její řízení*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 154 s. ISBN 80-717-8537-7.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Vyd. 3. Praha: Karolinum, 2000, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2010, 247 s. ISBN 978-807-3676-278.

HAEFELE, Bettina a Maria WOLF-FILSINGER. *Každý začátek v mateřské škole je těžký: pomoc pro rodiče a vychovatele*. Vyd 1. Praha: Portál, 1993, 58 s. ISBN 80-852-8257-7.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 193 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-802-4715-681.

KURIC, Jozef. *Ontogenetická psychologie*. Brno: CERM, 2000, 179 s. ISBN 80-214-1844-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-802-4708-706.

NIESEL, Renate a Wilfried GRIEBEL. *Poprvé v mateřské škole*. Vyd. 1. Překlad Dana Lisá. Praha: Portál, 2005, 100 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-717-8989-5.

OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 496 s. Kurikulum předškolní výchovy. ISBN 80-717-8847-3.

PRŮCHA, Jan. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 139 s. ISBN 80-7178-584-9.

ŘÍČAN, Pavel a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2005. ISBN 978-802-4710-495.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2004, 48 s. ISBN 80-870-0000-5.

ŠTĚTOVSKÁ, Iva a VALIŠOVÁ, Alena. *Mýtus ideálního učitele - předsudky a realita*. In: *Historie a perspektivy didaktického myšlení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004, s. 132-137. ISBN 80-246-0914-2.

ŠTĚTOVSKÁ, Iva. *Duševní hygiena učitele*. In: *Rádce učitele*. Vyd. 1. Praha: Raabe, 2002, s. 1-22. ISBN 80-86307-06-9.

ŠTĚTOVSKÁ, Iva. *Změny v roli učitele - nové akcenty v přípravě pro profesi*. In: *Pedagogická orientace*. 2004, č. 2, s. 12-17. ISSN 1211-4669.

ŠULOVÁ, Lenka. *Děti nastupující do mateřské školy*. Informatorium 3-8, č. 7. 2004. 5 s. ISSN 1210-7506.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 207 s. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 80-717-8544-X.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Vznik a vývoj separační úzkosti. Dostupné z:

<http://www.maminkam.cz/vznik-a-vyvoj-separacni-uzkosti-u-ditete>

Vliv mateřské školy na vývoj dítěte. Dostupné z:

<http://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/vliv-ms-na-vyvoj-ditete-v-pr>

Typologie osobnosti učitelů. Dostupné z:

<http://rudolfkohoutek.blog.cz/0912/typy-osobnosti-ucitelu>

Adaptace dítěte v mateřské škole. Dostupné z:

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/2215/adaptace-ditete-v-materske-skole.html/>

Zvykáme si na mateřskou školu. Dostupné z:

<http://zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/vybirameskolu/materskeskoly/27345.aspx>

Hranice tří let: přirozená potřeba, nebo dogma? Dostupné z:

<http://www.evalabusova.cz/ankety/hranice.php>

Připravenost dítěte na vstup do mateřské školy. Dostupné z:

<http://www.babyweb.cz/pripravenost-ditete-na-vstup-do-materske-skoly>

Jak to funguje ve školách jinde ve světě. Dostupné z:

<http://www.babyweb.cz/materska-skola-3188>

Kdy do školky. Dostupné z:

<http://www.babyweb.cz/kdy-do-skolky>

Separační úzkost. Dostupné z:

<http://www.babyonline.cz/vyvoj-ditete/separacni-uzkost>

PŘÍLOHOVÁ ČÁST

Seznam příloh:

Příloha I. – Doporučující desatero

Příloha II. – Přepis rozhovoru č. 1

Příloha III. – Přepis rozhovoru č. 2

Příloha IV. – Přepis rozhovoru č. 3

Příloha V. – Přepis rozhovoru č. 4

Příloha VI. – Přepis rozhovoru č. 5

Příloha I.

Doporučující desatero – Co bychom mohli udělat, aby vstup do mateřské školy nebyl pro dítě traumatem:

- 1. Chodit s ním mezi děti,** a to i tehdy, má-li sourozence. Chodit i do míst, kde si venku děti ze školky hrají. Někdy mateřské školy otvírají svoji zahradu rodičům s dětmi, to je velmi vhodné a je třeba toho využít.
- 2. Nechat dítě na neurčitou dobu v péči jiného známého člověka,** aby se pozvolna sociálně „otužovalo“. Chodit s ním do nových prostředí, kde i my se musíme chovat podle jiných pravidel než doma, např. do mateřského centra.
- 3. Zaměřit se na dovednosti sebeobsluhy** s přirozenou a klidnou důsledností a oceněním i drobných výsledků (při jídle, v koupelně, při oblékání a svlékání, obouvání, uklízení si hraček apod.).
- 4. Rozvrhnout si čas tak, abychom na dítě nemuseli spěchat, má-li si věci udělat samo.** Počítat s tím, že když jsme dítě sami oblékli, krmili apod. zabralo nám to méně času, než když to bude dítě dělat samo. Začít s činností dříve a vyvarovat se tak tlaku a spěchu spojeného s tím, že nakonec větší část uděláme za dítě a ještě se na ně budeme zlobit.
- 5. Udělat si čas na každodenní společnou chvíli u hry,** nad knihou či dětským časopisem a podněcovat dítě ke slovnímu vyjadřování.
- 6. Udělat si čas na čtenou pohádku** nebo písničku před spaním. Rozšiřujeme tím dětskou slovní zásobu, pochopení logiky děje, soustředění se na poslech a gramatickou stavbu jazyka.
- 7. Během dne využít možností si s dítětem popovídat.** Ve volném tempu řeči dávat hodně prostoru, aby mluvilo, poslouchalo ho, krátce komentovalo co říká, aby vědělo, že mu rozumíme.
- 8. Krátce a srozumitelně oceňovat, co se dítěti daří,** povzbuzovat ho, když mu něco nejde, ale i jasně odmítnout nevhodné chování a vysvětlit proč.
- 9. Vyvarovat se výhrůžek** typu „Počkej až budeš ve školce...!“ Dítě se bude školky bát už předem a působí to, jako bychom tím chtěli ze sebe setřást odpovědnost za to, co dítě dělá nebo naopak neumí udělat.

10. Opatrně zacházet i s vychvalováním školky, „jak tam bude všechno báječné!“

Držme se reality a mluvíme o tom, co asi všechno tam dítě bude moci dělat.

Předejdeme vytvoření nereálných představ a následnému zklamání.

Zdroj: S.Koťátková

Příloha II.

Přepis rozhovoru č. 1

Informant: p. uč. Jana

Tazatel: Tereza Jindrová

Místo: klidné restaurační prostředí

Čas: 14:00 - 16:30

Na začátku každého rozhovoru byly učitelky seznámeny s tématem a dostaly ujištění o anonymitě. Na konci rozhovoru nebylo zapomenuto na poděkování za spolupráci.

Rozhovory probíhaly vždy v klidném prostředí. Ve všech případech učitelky preferovaly spíše formu dotazování.

T: „Pro všeobecný přehled bych se vás nejprve zeptala, v jaké školce pracujete. Myslím tím velikost, typ, mateřské školky, alternativy, ze kterých vycházíte.“

I: „Dobře, tak my jsme menší městská školka. Což mi vyhovuje, hlavně co se týče komunikace s ostatními spolupracovnicemi. Nedá se asi říct, že jsme alternativní mateřská škola. Spíše si kromě rámcového vzdělávacího programu vytváříme další vlastní dílčí programy, se kterými pracujeme.

T: „To je zajímavé, řekla byste mi, jaké konkrétní programy zpracováváte a no co jsou zaměřeny?

I: „Kromě tedy rámcového vzdělávacího programu máme třeba dílčí program, který se jmenuje Babička kořenářka, to je se zaměřením na environmentální výchovu. Dále Madlenka, ten podporuje zdravý životní styl a potom ještě Rambousek, ten slouží jako prevence proti patologickým jevům.“

T: Děkuji. Zajímalo by mě, zda vaše mateřská škola zpracovává také nějaký projekt nebo program na téma adaptace? Který by se týkal nově příchozích dětí?

I: „Ne to ne.“

T: „Má tedy vaše mateřská škola tuto problematiku nějakým způsobem ošetřenou? Bere ji vůbec v potaz?“

I: „To ano. Ve školním vzdělávacím programu máme přímo v podmínkách ve spolupráci s rodiči uvedenou možnost, že se maminky mohou podílet na adaptaci svého dítěte.“

T: „Pouze maminkám? Co tatínci?“

I: „ Asi bychom to umožnili a tatínkům, ale doposud jsme se nesetkala, že by o tuto možnost projevil zájem otec. A myslím si, že dítě v tomto období potřebuje stejně víc matku.“

T: „Prosím vás, mohla byste mi popsat, jak probíhá taková adaptace s účastí maminky?“

I: „ Maminka k nám přijde zhruba tak na tu hodinku s dítětem, hrají si. Vyzkouší si různé hry a činnosti, a pak prostě odejde. Záleží taky, jak se domluví s učitelkou ve třídě.“

T: „Vyhovuje vám tento způsob začleňování dítěte? Nejste třeba nervózní z přítomnosti matky?“

I: „Ne, vůbec, je to dobré, myslím si, že naše školka je v tomhle ve srovnání s okolím fajn. A přítomnost maminky mi nevadí, spíš mi to vyhovuje. Je to dobré v tom, že nejen dítě, ale hlavně ta matka se seznámí s prostředím, kam její dítě bude chodit, pozná část dopoledního režimu a má k nám pak i větší důvěru bych řekla. Leccos se dozvíme i o dítěti.“

T: „Když jste zmínila problematiku získávání informací, ráda bych se u ní chvíli pozastavila.“

I: „ Jistě, samozřejmě.“

T: „ Využíváte přítomnost matky v době adaptace jako zdroj informací o dítěti? Nebo dostáváte třeba také vstupní dotazníčky a podobně.“

I: „Tak rodiče vyplňují takový malý vstupní dotazníček, jak na tom jsou děti zdravotně, jestli mají nějaké obtíže, co nerado jí, alergie, a tak. Návštěvy maminek využívám k tomu, že se spíš doptávám na údaje, které neuvedly, nebo mě zajímají.“

T: „ Co konkrétně se snažíte o dětech zjistit?“

I: „ Tak hlavně to bude to jídlo, co rádi jí, co neradi jí. Z čeho se jim třeba dělá špatně. Využívám vlastní zkušenosti ze školky, stačí říct mléko, mléková polívka. Nechci dětem nutit nic, co nechtějí, ale ti menší se stydí, anebo neumí říct, že to nechtějí a jen sedí, pláčou. Takhle tomu zamezím, když si to zjistím.“

T: „Co dalšího se ještě snažíte o dětech zjistit?“

I: „ Třeba co rádo dělá, s čím si rád hraje, jestli rád zpívá. Abych prostě věděla, jak a čím ho mám první dny a týdny upoutat.“ [krátké zamyšlení]
Ještě jsem zapomněla říct, že taky sleduji, nebo se ptám, kolik toho umí ze sebeobsluhy, jak je na tom s hygienou a tak.

T: „ Když vám řeknu, že existuje služba pečovatelky, která nahrazuje přítomnost matky v procesu adaptace. Co vy na to? Jaký na to máte názor?“

I: „Opravu? Tak s tím jsem se ve školce ještě nesetkala. Popravdě jsme ani nevěděla, že to existuje. Nevím, nezdá se mi to jako dobré řešení. Mně se prostě líbí a vyhovuje, jak to chodí u nás. Líp se všichni poznáme, máme k sobě důvěru. Dítě nepotřebuje další cizí osobu navíc.“

T: „**Vrat' me se zpátky k činnosti vaší mateřské školy. Pořádáte nějaké akce pro budoucí nováčky**

I: „Pořádáme akce pro rodiče a děti, třeba jako den tatínku, maminek, soutěživá odpoledne, do všeho se nováčci mohou zapojit. Mohou se přijít podívat s rodiči na nějaké akce, které se konají před jejich nástupem. Hlavní je opět domluva s učitelkami nebo paní ředitelkou.“

T: „**Z vašich odpovědí a stylu vyprávění usuzuji, že jste ve své práci spokojená, je to tak?**“

I: „Jistě [smích]. Jak bych nebyla, mohu se realizovat, dělám to, co mě baví, je to živá práce. Když vás práce baví, zvládáte i náročnější úkoly.“

T: „**Náročnější úkol, jako je třeba zmiňovaný proces adaptace?**“

I: „Ano, třeba ten.“ [úsmev] Ale já to neberu jako překážku, je to prostě nedílná součást chodu. Občas jsem unavená, to je pravda, ale kdo někdy není.“

T: „**Mohla byste mi říct, jak se v tomto období udržujete v pohodě, v dobré náladě?**“

I: „Tak odpočinek je důležitý, mít nějaké koníčky, a jak říkám, umět někdy prostě vypnout.“

T: „**Jak vnímáte sebe sama z pohledu dětí v tomto období? Jaké role byste řekla, že pro ně hraje?**“

I: „Tak určitě učitelka, kamarádka. V tomhle období teda sebe sama vidím trochu jako náhradní matku.“

T: „**Jaké metody se vám osvědčili, nebo jaké činnosti jim zadáváte, nebo popřípadě nezadáváš?**“

I: „U nováčku zjišťuji, jak zvládají činnosti, takže klasika tělocvik pohybová zdatnost intelekt. Skupinové činnosti a individuální zdatnost kreslení, konstruktivní hry poznávací činnosti a vůbec se snažím o zapojení do kolektivu.“

T: „**Jaká je úspěšnost zapojení dítěte do kolektivu? Daří se vám, nebo narážíte na problémy?**

I: „Tak typické je, že děti sedí a brečí. Nedávno se mi stalo, že dítě brečelo nepřetržitě.“

T: „**Jak v těchto případech reagujete?**“

I: „Nejčastěji se zeptám, co se stalo, co se děje. Pokud dítě nereaguje, zjistím, jestli mu neteče krev. Pokud není žádný zdravotní problém, tak převedu zájem dítěte na jinou činnost. Třeba řeknu a teď si půjdeme kreslit, nebo hele co tam vlastně je? To zabere vždycky. A pokud ani to ne, posadím ho třeba na polštářek, do křesílka, ať se rozkouká, je v klidu, ať nás pozoruje a přijde, až bude chtít. [krátké zamyšlení] Pokud tedy brečí každý den, promluví si s rodiči, a zkusím jim navrhnout, že ještě není připravené a chodí na to zvykání, co umožňujeme.“

T: „ V souvislosti s vaší odpovědí bych se vás zeptala na problematiku věku. V jakém věku si myslíte, že je vhodné zahájit docházku do mateřské školy?“

I: „Myslím, že je to hlavně strašně individuální. Jsou děcka, který jsou od 3 let ve školce a jsou v pohodě, nepláčou a zvykají si. Ale myslím, že záleží hlavně na tom, jak často tráví děti spolu čas. Na jejich předchozí zkušenosti. Já osobně bych dala děti do školky až ve 4 letech, to jsou podle mě tak akorát připravené, z hlediska osobnosti i dovednosti. Hlavně jsem zásadně proti, dávat do školy mladší dítě než tříleté.“

T: „ Děkuji za odpověď. A co problematika děvčat a chlapců?“

I: „ V tom žádný rozdíl nevidím, je to půl na půl.“

T: „Osobně jsme již mnohokrát narazila na problematiku adaptace dětí z neúplných rodin. Mohla byste se semnou podělit o váš názor na tuto skutečnost. Setkáváte se s ní, ovlivňuje tato skutečnost dítě v procesu adaptace?“

I: „ Nevím jaké máte zkušenosti nebo informace vy, ale řekla bych, že se tyto děti adaptují líp. Většinou tam funguje střídavá péče a ty děcka si musí zvyknout na více prostředí, jak pořád pendlují, proto jim zvykání v mateřské škole nedělá takový problém. Samozřejmě nemůžu to zobecnit na všechny, ale řekla bych, že převládá většina.

T: „A všimla jste si někdy, v rámci adaptace rozdílu v chování mezi jedináčkem a dítětem, který má sourozence?“

I: „Sourozenci jsou většinou fixovaní na sebe v té třídě, ale jedináček jak který, ale většinou se snaží začlenit do hloučku. A ti, co jsou takový víc chytří si hrajou sami.

T: „Jste tedy pro nebo proti začleňování sourozenců spolu?“

I: „ My umožňujeme sourozencům být pohromadě, ale někdy bych to právě z důvodu té, řekněme separace nepovolovala.“

T: „ Pojd'me zpátky k rodičům? Podle čeho si myslíte, že si dnes vybírají mateřské školy?“

I: „Myslím si, že podle toho jak je blízko, jaká je vzdálenost a podle doporučení kamarádek a známých.“

T: „Takže to, jestli má škola nějaký adaptační program, nehraje při výběru velkou roli?“

I: „Řekla bych, že ne. Rodiče se nás ani moc neptají, jak zajišťujeme adaptaci. Většinou pouze přijímají nabídnuté možnosti z naší strany.“

T: „Měli na vás rodiče někdy nějaké speciální požadavky?“

I: „Speciální jednou, pokud vím. Chtěli, abych při spaní dávala jejich dítěti ještě plínu.“

T: „Aha, a jak jste reagovala? Jak jste tento požadavek přijala?“

I: „No přijala jsem ho, nechtěla jsem dělat komplikace. Ale jen jsme se utvrdila v tom, že takové děti, by ještě do školky chodit neměly.“

T: „Co by tedy podle vás mělo dítě zvládat, než nastoupí?“

I: „Určitě sebeobslužné činnosti a hygienu. Samozřejmě, že to nemusí umět perfektně, od toho jsme tady, abychom pomohli. Ale ovládat základy.“

T: „S jakými dalšími chybami v procesu adaptace jste se setkala ze stran rodičů?“

I: „Nemám ráda, když dítěti rodiče říkají slovo musíš. Takové to musíš to tu vydržet. Dělají ze školky nutné zlo. Pak samozřejmě dlouhé loučení u šatny.“

T: „Jak podle vás nejčastěji probíhá adaptace dítěte. S jakými podobnostmi jste se setkala?“

I: „Děti se chovají ve skrze podobně, dá se říct. Dítě přijde, okoukává prostředí, já mu nenásilnou formou nabízím činnosti pomalu, dítě se pomalu seznamuje s prostředím.“

T: „Jaké jste v tomto období pozorovala projevy dětí, kromě pláče?“

I: „Nemluví, nechce jíst, nechce spát, občas se i vzteká.“

T: „Kdy osobně považujete proces adaptace za ukončený?“

I: „Až se dítě do školy začíná těšit, zapojuje se do činností, najde si kamarády. Podle mě to trvá tak měsíc až dva.“

Příloha III.

Přepis rozhovoru č. 2

Informant: p. uč. Petra

Tazatel: Tereza Jindrová

Místo: klidné restaurační prostředí

Čas: 16:00-17:40

T: „Má první otázka se týká mateřské školy, ve které pracuje. Mohla byste mi popsat, z jaké koncepce vycházíte a krátce charakterizovat vaši školku?“

I: „Jsme poměrně velká školka, i když na malém městečku. Máme šest tříd, takže je nás tu hodně. Teď jsme předělávali školní dokumentaci a měli jsme se problémy trochu všichni shodnout, takže to bylo náročné, ale nakonec se zadařilo. Jinak jsme klasická státní školka, která nevychází z žádných alternativ.“

T: „Jak vaše škola vnímá adaptaci, snažíte se ji nějakým způsobem dítěti usnadnit, vytváříte třeba nějaké vlastní programy pro adaptaci?“

I: „Ne, naše škola žádné speciální programy nevytváří. Adaptaci chápeme jako běžný proces v chodu školky, který je nutné absolvovat.“

T: „Ani se, třeba vy sama, nenecháváte inspirovat nějakými již zavedenými, prezentovanými programy, nebo třeba pořádáte nějaké odpolední akce?“

I: „Ne, ani to ne.“

T: „Jak u vás tedy adaptace vypadá? Umožňujete alespoň matce, nebo otci, podílet se na jejím průběhu?“

I: „Ano, u nás to je možné, ale rodiče toho nevyužívají.“

T: „Opravdu? Čím si to vysvětlujete?“

I: „Myslím si, že rodiče nemají dostatek času, chvátají do práce, k lékaři. Je to na nás, my tu jsme od toho a je to na nás.“

T: „Trochu odbočím, slyšela jste někdy o službě chůvy, která absolvuje proces adaptace s dítětem místo rodičů?“

I: „Aha? [udiveně] To je možné? O tom jsem neslyšela, s tím jsem se nesetkala.“

T: „Využila byste tuto možnost vy osobně?“

I: „Myslím si, že ne, já si děti nepořizuji, aby mi je pak vychovával někdo jiný, tohle by s dítětem měli absolvovat rodiče.“

T: „**Jak se vy osobně díváte na příchod nových dětí. Co pro vás toto období znamená, jak ho vnímáte?**“

I: „Vnímám to jako trochu náročnější období, děti si zvykají na mě, já na ně. Mám občas obavy, jestli to zvládneme, jak zapůsobím na rodiče. Ale ještě se mi nestalo, že by se nám nějaké dítě nepodařilo začlenit.“

T: „**Máte nějaké osvědčené tipy, co vám osobně v tomhle období pomáhá?**“

I: „Určitě se snažím víc relaxovat. Ale hodně mi usnadňuje práci, když mám vše dobře připravené a hlavně vím, na co mám být připravená.“

T: „**Tím myslíte mít informace o dítěti?**“

I: „Ano.“

T: „**A jak je získáváte? Vyplňují rodiče nějaké dotazníky?**“

I: „Máme pouze evidenční listy, kde se nachází zdravotní stav dítěte. Jinak si zbytek informací zjišťuji sama od rodičů.“

T: „**Jaké informace považujete za důležité, co si většinou zjišťujete?**“

I: „Zajímají mě záliby dítěte, co rádo dělá. Doptávám se třeba ještě konkrétně na alergie a jak postupovat při nějaké zdravotní komplikaci. Pak si také zjišťuji jídla, která vyloženě nejí, abych věděla co a jak, když mi bude na všechno říkat, to mi nechutná. Občas mě napadne zeptat se i na strachy, jestli z něčeho má.“

T: „**Jak vypadá adaptace dítěte do vaší třídy? Co jste u dětí pozorovala a co se vám nejvíce osvědčilo?**“

I: „Dítě se většinou bojí, nebrečí vždy, ale bojí se, nechce se pustit od rodičů. Mně se hodně osvědčilo, že si k dítěti kleknu, snížím se tak na jeho úroveň, aby vidělo, že jsme si rovní. Představím se mu, pak mu ukážu třídu a dám mu volnost. Nechám ho v klidu, aby novou situaci a prostředí vstřebalo. Pak se mu třeba pokusím dát nějakou činnost, nebo ho zapojím do kolektivu dětí. Dítěti taky hodně pomáhá orientace v čase, ví že po obědě přijde maminka.“

T: „**Jak reagujete na neustálý pláč dítěte, stalo se vám to?**“

I: „Ano, stalo. Ten půl měsíc, měsíc se snažím být trpělivá. Nabízím činnosti, nebo ho nechám v klidu sedět a pozorovat. Ale když už brečí opravdu neustále v kuse, tak prostě trochu zvýším hlas a řeknu mu. [razantně] Prosim tě nebreč, vždyť už si velkej kluk (nebo holka), takhle by to dál nešlo!“

T: „**A jak reaguje dítě?**“

I: „Divila byste se, ale funguje to. Dítě je zvyklé doposud jen na tan soucit a poslouchá jaká je chudinka, tak to přijme a brečí a brečí. Ale takhle? To zbystří, najednou kouká co se děje a je po pláči. Většinou mu pak řeknu pojď mi pomoci s tímhle, ukaž mi jak si velký kluk (nebo holka), určitě to zvládneš a pak se může pochlubit i mamince, co si dneska všechno dokázal.“

T: „Vidíte, to by mě nenapadlo. Děkuji za radu. Teď bych se vás ráda zeptala na rodiče, jak vám oni ulehčují, nebo naopak stěžují práci v tomto období?“

I: „Je fajn, když s námi rodiče mluví a jsou otevření. Nedávno jsem měla dost lítostivého chlapečka, který adaptaci snášel opravdu špatně. Tak jsem si o tom pokusila promluvit s maminkou, která mi pomohla najít si k chlapečkovi cestu rychleji, poradila mi, co na něj zabírá, co má rád. Toho si na rodičích vážím a usnadní mi to práci, když sami projeví zájem a ochotu pomoci.“

T: „A co vám naopak situaci neusnadňuje?“

I: „Určitě je to dlouhé loučení v šatně. Pak mi vadí, že rodiče porušují naše pravidla, třeba si čtou ráno jídelníček a slyším, jak dítěti říká, tak tohle nemusíš jíst, tohle taky ne. To mi opravdu vadí. A nebo je taky dost nepříjemné shazování jiných učitelek, třeba kolegyně. Maminka ráno přijde do třídy a řekne, dneska jo, dneska je to dobré, máme tu lepší pani učitelku Petru.“

T: „Aha, opravdu jste se s tím setkala? A jak reagujete, řekla jste něco dotyčným rodičům?“

I: „Tak pokusila jsem se, ale víte co, někteří rodiče si stejně budou dělat, co chtějí.“

T: „Myslíte si, že si rodiče vybírají školku podle personálního obsazení?“

I: „Ne, to si nemyslím, dnes jsou rádi, že seženou pro dítě místo. Ale jednu učitelku si prostě oblíbí víc a někdy to dávají najevo zrovna ne vhodným způsobem.“

T: „Takže při výběru školky nehraje role ani možnosti adaptace?“

I: „Myslím si, že ne. Spíš už rodiče požadují různé kroužky, nebo čerpají z informací a zkušeností jiných rodičů.“

T: „Měli na vás rodiče nějaké speciální požadavky?“

I: „Nevím, jestli je to speciální, ale týkalo se to takového požadavku na víc. Měla jsem ve školce dítě s cukrovkou, tak jsem si na přání rodičů musela nastudovat něco víc o této nemoci a jak postupovat. Asi aby rodiče byli klidnější.“

T: „Nevadilo vám to, nezatěžovalo vás to?“

I: „Ne vůbec, беру to tak, že se mi to hodí pro další praxi.“

T: „Co podle vás usnadňuje dítěti adaptaci?“

I: „Určitě je to dřívější zkušenost s jinými dětmi. Nebo jen to, že dítě není pořád s matkou, setkává se i s jinými členy rodiny. Hlídací ho třeba prarodiče.“

T: „Myslíte si, že úspěšnou adaptaci ovlivňuje věk dítěte?“

I: „To si nemyslím. Záleží, jak jsou vedený doma. Jestli je rodiče připravují na školku, mluví o ní pozitivně a pak taky na povaze dítěte. Ale zas se mi nelíbí dávat dítě do školky už ve dvou letech, využívat jesle. Mě to přijde moc brzo. Dítě by mělo být ještě s matkou. Pro mě je důležitá hranice tři let a výše. To je pak už na rodičích, jaký zvolí věk, jakou má maminka mateřskou.“

T: „Jak vnímáte sourozenectví z hlediska adaptace?“

I: „Tak určitě se dítě míň bojí, když jde za sourozencem, ale já jsem docela proti tomu. Mám zkušenost, že sourozenci spolu vytvoří silnou dvojku a nechtějí pracovat s nikým jiným, než spolu. Jsou na sebe až moc fixovaní.“

T: „A co děti z neúplných rodin? Pozorovala jste již nějaké rozdíly v adaptaci?“

I: „Zatím jsem se s tím moc nesetkala, ale možná mi to přijde naopak lepší. Podle mě je dítě samostatnější a nebojí se odloučení, je zvyklé.“

T: „Pozorovala jste nějaký rozdíl v adaptaci mezi dívkou a chlapcem?“

I: „Myslím si, že ne. Ani jsem si nevšimla. Přijde mi to vesměs stejné.“ [úsměv]

T: „Jaké projevy, kromě pláče, jsou pro dítě v tomto období charakteristické?“

I: „Setkala jsem se se vztekem, křikem. Pak dítě nemluvílo, odmítalo jídlo, činnosti. Ale taky i utíkalo. To nejvíc asi pomáhá ho chytnout, silně obejmout a nebo ta práce s hlasem. Možná mu taky trochu zahrát na cty, Co by tomu řekla maminka?“

T: „Kdy považujete adaptaci za ukončenou?“

I: „Když toto chování vymizí. [smích] Když už nemá potřebu se takto chovat. Těší se za námi a bere nás jako součást svého života.“

Příloha IV.

Přepis rozhovoru č. 3

Informant: p. uč. Zuzana

Tazatel: Tereza Jindrová

Místo: klidné restaurační prostředí

Čas: 19:10 - 21:10

T: „První věc, kterou bych se od vás ráda dozvěděla je, v jaké školce pracujete?“

I: „ Určitě myslíte umístění a alternativy, že?“

T: „ Ano, přesně tak.“

I: „ Jsme městská škola. Jsme poměrně velká školka, když to tak vezmu [smích] máme sedm tříd. Občas vám povím, že je to náročné.

T: „Mohla byste mi říci v čem konkrétně?“

I: „Například na domluvě. Domluvit se se všemi kolegyněmi, třeba když tvoříme školní nebo třídní vzdělávací programy. Ale tak na druhou stranu mě to docela vyhovuje, máme živo. [smích]

T: „ Když jste zmínila tvorbu dokumentů, z jakého programu vaše mateřská škola vychází?“

I: „ Máme prvky Montessori, ale jen málo a nikde to neuvádíme.“

T: „A to nemáte uvedené ani ve školním vzdělávacím programu nebo tak podobně?“

I: „Myslím, že tam je uváděné opravdu nemáme.“

T: „Takže vůbec nikde...To je zvláštní, nevím, jestli jsem se s podobným příkladem doposud setkala, můžu se zeptat, jaké konkrétní prvky používáte?“

I: „ Jejda. [rozpačitě] Podle ředitelky je využíváme, ale nikde nejsou uváděny. Ale tak jsou to takové ty jako samostatnost, uvědomování si svých chyb.“

T: „Ještě nějaké třeba?“

I: „ Tak třeba samostatnost, motoriky, předmatematické vnímání.“

T: Ano, jasné, chápu, děkuji. A máte vytvořený konkrétní program, který se týká adaptace?

I: „Nesetkala jsem se tím u nás. Nám děti třeba nastupují během roku, takže nastoupí v ten den kdy má, chvílku třeba brečí a pak je klid.“

T: „Aha, takže jako školka nijak speciálně nepodporujete adaptaci? Nemáte to třeba uvedené v podmínkách školního vzdělávacího programu a podobně?“

I: „Ne ne. Třeba někde mají dva dny s maminkou a tak pokud vím. U nás tohle není. Prostě rovnou nastoupí v termínu kdy má a je to.“

T: „Opravdu? Přesně na tuto možnost jsem se chtěla právě také zeptat. Jestli k vám dítě chodí s rodiči si zvykat. Někde třeba pořádají i speciální akce pro nové děti.“

I: „Ne ne, u nás tohle není. Rodiče mají akorát informativní schůzku ohledně všeho. Ale žádné dny s rodiči a tak nemáme.“

T: „Aha, a ta informativní schůzka probíhá jak? Co všechno se tam rodiče dozví?“

I: „Probíhá většinou začátkem června. Rodiče by měli přijít bez dětí a dozví se, jak se platí školné a stravné. Představujeme se jim my, jako učitelky, na kterých třídách učíme, jaký kroužek vedeme. Také jim řekneme, co mají mít děti, když nastupují do školky a co by tak zběžně měli umět. Tím myslím věci jako základní hygiena a základy oblékání.“

T: „Hm, takže takové opravdu informační a instruktážní setkání, jestli to tak mohu říct. A vyhovuje vám tenhle způsob přijímání dětí? Nezměnila byste to? Jakýmkoliv způsobem.“

I: „Ta schůzka by možná mohla být jinak, ale jako přijímání dětí v den nástupu mi celkem vyhovuje. Protože dítě si prostě napoprvé nezabuduje to, že je tam s ním maminka. Zvykají si hned od začátku na to, že tohle absolvují sami a myslím si, že je to pro ně lepší, protože se neotáčejí po mamince, ale dokáží se třeba hned zapojit do hry s ostatními dětmi.“

T: „Takže vám plně vyhovuje takto. Jsem ráda za váš názor, je pro mne zajímavý. Myslíte si, že i pro dítě je toto lepší? Jak to vnímá?“

I: „Jak jsem řekla, dítě se učí hned od začátku spoléhat samo na sebe. Sama za sebe si myslím, že je to pro něj míň stresující, než když tam tu matku má. To si hraje v klidu s ní, ale když odejde, to je neštěstí. Takhle se vyvaruje neustálému opouštění. Ve výsledku je průběh klidnější a hlavně si podle mě zvykne rychleji.“

T: „Kdybych se ještě vrátila k tomu, že do školy chodí s dítětem na chvíli maminka, slyšela jste někdy o službě vychovatelky, nebo opatrovnice, která tohle absolvuje za maminku?“

I: „Ne ne tak to jsem neslyšela a ani se s tím nesetkala.“

T: „Co si o tom myslíte? Někomu to třeba připadá divné.“

I: „Zrovna nad tím přemýšlím. Upřímně se mi to zdá dost divné, aby do školky přišla s dítětem vychovatelka nebo opatrovnice.“

T: „Většinou se teda uvádí, že se musí vychovatelka a dítě dopředu znát. Podle mého se to může vyskytovat třeba v rodinách, kde rodiče mají nějakou vysokou funkci a nemají čas, a vychovatelka třeba pomáhá s dítětem už od dvou let.“

I: „Ano, přesně to mě napadlo.“

T: „Já jsem se s tím tedy taky osobně nesetkala, vlastně jen u spolužačky, která to v rámci oupair dělala v Irsku a pak v rámci předškolních publikací.“

I: „Tak já znám jednu maminku, které jsem dříve hlídala syna. Byl hyperaktivní, takže mu maminka při nástupu do MŠ pořídila asistentku. Takže ta s ním dochází do MŠ a i se jí o něj stará po odchodu z MŠ když ona je v práci.“

T: „Aha, tak s touto možností se setkávám já poprvé. Také už jsem měla ve školce hyperaktivní holčičku a musím říct, že to bylo náročné se všemi dětmi.“

I: „Ano je to celkem náročnější. Já jsem zatím žádné hyperaktivní neměla. Ale toho klučinu jak jsem hlídala, si moc v MŠ neumím představit.“

T: „A nevíte, jestli s ním ve školce byla opravdu celý den?“

I: „Nevím, jak to měli, ale určitě chodil na dopoledne a ona ho tam vodila a asi i vyzvedávala, podle toho, jakou měla matka směnu.“

T: „Tak to jo, děkuji. Teď bych se vás ráda zeptala na další otázku. Řekla byste, že jste spokojená se svojí prací?“

I: „Já jsem spokojená, baví mě to.“

T: „Souhlasila byste s tvrzením, že je to pro výkon tohoto povolání nejdůležitější?“

I: „Přesně tak, musí vás to bavit.“

T: „Pak se všechno zvládá vše líp, i adaptace?“

I: „Hlavně je důležitý mít vztah k dětem.“ A u učitelky umět odpočívat, nenosit si problémy ze školky domů a do školky problémy z domova. Zvlášť ty nové děti potřebují jistotu a oporu ve vás.“

T: „Když jsme narazili na téma děti a role, jako roli si myslíte, že pro ně hrajete, respektive teda jaké všechny možné role zastáváte.“

I: „Učitelka, kamarádka, pomocník.“

T: „Když vám přijde nové dítě do školky, máte o něm dostatek informací? Dostáváte třeba vyplněný dotazníček od rodičů?“

I: „Dostáváme evidenční listy, kde je datum narození, jména rodičů a na druhé straně je kdo bude dítě vyzvedávat a lékařská prohlídka. Ale i sami rodiče rovnou při nástupu do MŠ říkají důležité informace o dítěti a ptají se i nás na různé věci.“

T: „Mohla byste mi říct konkrétně, jaké informace vám třeba rodiče říkají a na co se ptají? To by mě velmi zajímalo.“

I: „Třeba nastoupil chlapec, který měl alergii na včelí štípnutí, takže mi sdělila jak reagovat a dala mi tzv. balíček první pomoci, kde byly prášky. Někdo třeba řekne, co jeho dítě nezvládá, nebo třeba, že moc nejí a tak. A pak se ptají na kolikátou je nejlepší dítě přivést, v kolik vyzvedávat.“

T: „Takže řešíte ten první den nebo týden ty důležité informace takhle osobně.“

I: „Povětšinou ano, pokud teda nepřijdou kolem půl deváté, kdy začínáme cvičit.“

T: „Aha, to je blbé no, to pak musí jindy nebo odpoledne?“

I: „Ano, nebo jim říkám, ať přijdou dřív.“

T: „A zapisujete si to někam, tyhle informace?“

I: „Máme je v evidenčním listě. Ale když je to něco takového důležitějšího, jako jsem se třeba už setkala s alergií na nějaké ovoce mléko a tak, tak to máme napsané na stole. Pro případ, když nás kmenové učitelky střídá třeba jiná učitelka. Ted' mám ve třídě bezlepkovou dietu, je to holčina předškolačka, ale té maminka vaří a donáší jídlo do MŠ. Takže když má někdo narozeniny a rozdává např. čokoládu nebo tak, tak i ona sama řekne, že to nesmí.“

T: „Takže se dá říct, že vám tenhle způsob získávání informací vyhovuje, nebo bys to přeci jen nějak upravila?“

I: „Vyhovuje, informace máme v evidenčním listě a jinak je celkem dobré ty informace získávat přímo od rodičů než zprostředkovaně.“

T: „Děkuji, přejdeme k samotné adaptaci. Jaké uplatňujete metody, nebo činnosti s těmi nově příchozími dětmi, co se vám osvědčilo?“

I: „Jsou děti, které uklidním nabídnutými činnostmi, ukážu hračky, seznámím s dětmi a některé děti se chytí a přestanou brečet a jdou si hrát. Jiné děti jen brečí a na nic se nedají utáhnout, takže je nechávám vybrečet a pak přijdou sami nebo se někoho chytí i sami.“

T: „Takže v případě, kdy opravdu jen a jen brečí, je prostě necháváte. Nevadí vám to? Nemáte špatný pocit?“

I: „Jo jo, nechám.“ Špatný pocit. Proč? Ono se potřebuje vybrečet a pak prostě přijde.“

T: „**Jak u vás nejčastěji vypadá adaptace, jaké pozorujete nejčastější chování u dětí?**“

I: „Mám za sebou jen pár let praxe a setkala jsem se s oběma adaptacema, ale povětšinou děti brečí, ale není to tak hrozný. Brečí pár dní a pak je to dobrý. Někdo brečí jen první den, ale bylo i pár dětí, které nebrečely, ale to byli děti, které už chodily do jeslí, nebo se pohybovali mezi dětmi od malička.“

T: „**Řekla byste, že je to hodně znát, když už mají děti předchozí zkušenost s jinými dětmi.**“

I: „Je to dost znát. Dost velkou roli hraje i to, když mají staršího sourozence ve třídě.“

T: „**Mám to chápat tak, že jsou pak jistější? Setkala jsem se s názorem, že ne vždy je to dobře. Prý se sourozenci dost fixují na sebe a nechtějí si hrát s jinými dětmi, co si o tom myslíte?**“

I: „Já jsem se setkala s tím, že to dítě vstupovalo sebevědoměji do MŠ. Sice se chvíli ten mladší držel staršího, ale když se otrkal tak šel sám.“

T: „**Osobně mám zkušenost, že se sourozenci také hodně prali.**“

I: „Jo, to je taky možný případ, nebo ho ten starší odstrkoval.“

T: „**Ale všeobecně jste pro, zařazovat sourozence od jedné třídy?**“

I: „Ano, jsem. Je to lepší a výhoda, zvláště pro tu adaptaci. I mi to trochu usnadní práci.“

T: „**Co si myslíte o věku dětí, je to v adaptaci rozhodující roli?**“

I: „Já bych řekla, že ano. Ty tři roky jsou takový ideál, bych řekla. Dřív kolem těch dvou let mi to přijde jako blbost. Dítě by mělo být ještě s matkou. A navíc ne mnoho dětí umí alespoň základní hygienu.“

T: „**Dovolím si v tomto s vámi souhlasit.**“

I: „Řekněme si popravdě spousta dětí má problém i ve třech letech.“

T: „**To určitě, ale některé bude mít i ve čtyřech v pěti. Na čem to podle vás závisí?**“

I: „Je to všechno o osobnosti dítěte. Většinou se vše naučí, ale ne každý má tu rychlost a myslím si, že hodně záleží i na výchově.“

T: „**Myslíte, jak jsou děti vedené doma?**“

I: „Ano, to je taky hodně znát na těch dětech.“ My děti něco učíme od začátku, vedeme je, ale když v tom rodič doma nepokračuje, dítě nemá vedení, je to pak těžká práce.“

T: „A co rozdíl holka kluk v adaptaci?“

I: „Pobřečí si všichni. Ale je vidět kolikrát, že holky jsou šikovnější. Setkala jsem se teď s tříletým klukem, který se komplet oblékl sám bez pomoci. Takže na pohlaví ani tak moc nezáleží. Jak říkám, spíše na té osobnosti a pak na tom vedení, kolik si toho přinášejí z domova.“

T: „Paní učitelko, měli na vás rodiče už někdy nějaké vyloženě speciální požadavky?“

I: „Vyloženě speciální ne.“

T: „A je nějaký, který byste chtěla zmínit.“

I: „Třeba rodiče jedné holčičky, že bychom na ní měli více koukat, aby se neoblékla špatně nebo neobula obráceně atd.“ [rozčíleně]

T: „Z vaší reakce usuzuji, že se vám tento požadavek zdá od rodičů nesmyslný.“

I: „Ano, to jsou takoví vyložení blbci, s prominutím, kteří si myslí, že jejich dítě je jediné ve třídě.“

T: „Zůstaňme u rodičů, jaké vůbec u vás dělali rodiče chyby v procesu adaptace? Znesnadňovali vám ji nějak?“

I: „Ano, třeba maminka, která přišla do MŠ, a chlapeček jí brečel a ona ho přemlouvala, aby šel do třídy, když jsem jí ho vzala a odešla tak se uklidnil. Ale ona ho třeba kolikrát přemlouvala půl hodiny a asi úplně nejhorší bylo, když si ho vzala pak domů. To mu ukázala, že to jde a on to pak zkoušel pořád.“

T: „To máte pravdu, zjistí, že to tak funguje a pak je to těžké.“

I: „Jo, to je pak konec.“

T: „Pokusila jste se jí něco říct? Že se vám to nelíbí?“

I: „V podstatě to ani nemá moc cenu. Takže ne.“

T: „Mám to chápat tak, že je to zbytečné, protože se to bude opakovat stále?“

I: „Přesně tak.“

T: „Podle čeho si myslíte, že si dnes vybírají rodiče školku? Zohledňují sami adaptaci?“

I: „Povětšinou podle bydliště, ale taky zkoušejí více školek, protože je celkem těžké se dostat. Způsob adaptace pro ně není určitě hlavní kritérium.“

T: „Dívala jsem se na statistiky, dnes rodiče asi mohou být rádi za každé volné místo.“

I: „To máte pravdu, ale někteří si toho vůbec neváží. My jsme měli 45 míst volných a 90 přihlášek.“

T: „To je hodně, prakticky jste vzali polovinu.“

I: „Ano.“

T: „Ráda bych se ještě zeptala na nejčastější projevy dítěte v adaptaci, co je typické krom brekotu?“

I: „Určitě vztek, útěk.“

T: „Opravdu? Utíkají? Z toho mám já osobně největší strach. Jakou s tím máte zkušenost vy?“

I: „V pár případech jsem se s tím setkala, že jsem ho musela držet, aby mi neutíkal ke dveřím, aspoň chvíli než se uklidnil.“ Sevření pomáhá nejvíc. No a pak musíte mít stále oči na stopkách a počítat děti, hlídat si ho. Je to občas náročné, při dnešním počtu dětí ve třídě. Je to náročné jak pro nás tak pro děti. Nejsou na tolik početnou skupinu třeba ze začátku zvyklé, mohou mít strach.“

T: „A co problémy s jídlem v tomto stresovém období?“

I: „Povětšinou je, nechtějí jíst, ale něco do sebe nasoukají aspoň ovoce a pití. Já je nechávám, nenutím je zpočátku do jídla.“

T: „Kdy považujete proces adaptace za ukončený?“

I: „Já mám zkušenost, že do toho měsíce si děti většinou zvyknou. Takže tak ten měsíc no.“

Příloha V.

Přepis rozhovoru č. 4

Informant: p. uč. Hana

Tazatel: Tereza Jindrová

Místo: prostředí mateřské školy

Čas: 12:00-14:00

T: „První moje otázka bude směřovat spíše k vaší školce a její koncepci. Povězte mi, jaký typ mateřské školy jste, jaká je vaše velikost?“

I: „První co bych o naší školce řekla je, že je to zdravá mateřská škola. Nachází se ve městě, je tedy městská a máme šest tříd, to už je poměrně větší školka.“

T: „Zahrnuje koncepcce vaší mateřské školy nějaký program, nebo plán jak postupovat při adaptaci?“

I: „Žádné speciální programy nevytváříme. U nás umožňujeme maminkám účastnit se adaptace svého dítěte.“

T: „To je pěkné, mohla byste mi popsat, jak to probíhá?“

I: „Většinou maminka ráno přijde s dítětem, chvíli si hrají u stolečku a do půl hodiny odhází s tím, že dítě nám v mateřské školce nechá.“

T: „Zajímalo by mě, jak dlouho to takhle v uvozovkách provozovali?“

I: „Tak různě, někdy celý měsíc, někdy třeba dva týdny, záleželo na dítěti.“

T: „A setkala jste se s tím, že by místo maminky tohle absolvovala jiná osoba? Co třeba tatínek?“

I: [smích] „Tak s tatínkem jsem se tedy mockrát nesetkala. Snad jen párkrát výjimečně, když nemohla maminka.“

T: „Pozorovala jste na dítěti nějakou změnu, když s ním byl tatínek?“

I: „Některé víc poslouchaly. [smích] Na tatínka si tolik nezkusily pláč a prosíky, aby neodcházel. Ten se jenom podíval a dítě vědělo, že to musí zvládnout, že tatínek odchází. Já si myslím, že by to nebylo vůbec špatné, kdyby se zapojovali ti naši tatínkové víc.“

T: „A slyšela jste někdy o vychovatelce, která se zapojuje do tohoto procesu zvykání místo rodičů?“

I: „Myslíte, jako že ho ráno přivede, pobude s ním ve školce a pak zase vyzvedne, místo rodičů?“

T: „Ano, přesně nějak podobně to funguje. Co si o tom myslíte?“

I: „No, to se mi moc nelíbí, to bych chápala v případě, že by chůva, nebo jak říkáte pečovatelka, byla s dítětem už od malička. Já bych spíš, jak jsem říkala, prosadila ty tatínky.“

T: „Jak se cítíte ve třídě v přítomnosti toho rodiče. Nevadí vám to, nestresuje vás to?“

I: „Ale ne, naopak. [úsměv] Aspoň se všichni poznáme. Dítě vidí, že se bavím s maminkou, takže se semnou bez obav může začít bavit i samo. Zbouráme ty hranice cizího člověka.“

T: „V čem dalším vidíte přínos?“

I: „Třeba že maminka pozná mě, prostory třídy. Může být klidnější a víc mi důvěřovat, když uvidí, jak pracuji s dětmi, a pozná, jak to u nás chodí. Také máme prostor si popovídat o dítěti, politovat informace.“

T: „Jsem ráda, že jsme se dostali na tuto problematiku. Jaké informace se snažíte o dětech získat? Usnadňuji vám rodiče práci například tak, že vyplní nějaký otazníček, který máte připravený?“

I: „Naše škola pořádá takovou uvítací informační schůzku pro rodiče. Kde se spíš oni dozvědí, co a jak. Představíme se jim my. Pak dostanou dotazníčky o dítěti. Které nám vyplní.“

T: „Co vše máte v dotaznících uvedeno?“

I: „Tak základem je pro nás zdravotní hledisko. Jestli má dítě nějaké zdravotní omezení. Na jaké jídlo je alergické. To je důležité vědět kvůli bezpečnosti. No a pak nám rodiče uvádějí, co dítě nejí, oblíbené činnosti, zájmy. Ale nejvíce stejně zjistíte, až když s dítětem začnete sama pracovat. V tomhle je dobrý ten kontakt s rodiči během adaptace, můžu se na lecco doptat.“

T: „Na co konkrétně se většinou doptáváte?“

I: „Tak jako samozřejmě se nevyptávám na rodinné záležitosti, ale někdy pomůžu vědět pár podrobností. Takže se spíše ptám oklikou. Když se mi zdá chování dítěte něčím nápadné, tak se rodičů ptám stylem... Čím si vysvětlujete toto chování? Proč si myslíte, že se takto chová?“

T: „Aha, to se mi zdá jako dobré řešení.“

I: „To ano, mě se to osvědčilo. Co mi rodiče nebudou chtít sdělit, to nesdělí a já se konkrétně nevyptávám. Nedávno se mi právě stalo, že chlapeček byl delší dobu sklíčený, moc nekomunikoval, nechtěl si s námi hrát, zapojovat se činností. A pomocí tohoto způsobu jsem od maminky zjistila, že mají neshody s manželem a rozvádí se.“

T: „Jak se díváte na adaptaci dětí z rozvedených, nebo neúplných rodin?“

I: „Vidím to jako velkou komplikaci pokud rozvod právě probíhá. Dítě je zmatené, pod tlakem a adaptace do nového prostředí pro něj znamená další stres. Něco jiného je, když už si tímto procesem prošlo dítě dříve, anebo ho to nepostihlo. To bych pak řekla, že se děti adaptují lépe, jsou zvyklé na více lidí, není tolik fixované na matku, dokáže se od ní odloučit.“

T: „Považujete to za důležité, v procesu úspěšné adaptace, aby se dítě umělo na chvíli odpoutat od matky. Je důležitá zkušenost s jinými lidmi?“

I: „Přesně tak, považuji to dokonce za žádoucí. Je dobré, aby bylo dítě hlídáno třeba prarodičemi, nebo chodili s maminkou na písek, hrát si s jinými dětmi. Tohle je základní krok rodičů, jak nám pomoci.“

T: „Jak vám ještě dál pomáhají a čeho by se naopak měli vyvarovat?“

I: „Základ je komunikace z jejich strany. Hlavně pokud se jim něco nelíbí, mají připomínky, výhrady, měli by nám to říct. Je dobré nás upozornit také na nějaký důležitý fakt, který bychom mohli přehlédnout.“

T: „A ty chyby, s čím jste se setkal?“

I: „Jednoznačně je to dlouhé loučení v šatně, anebo v té třídě, slibování a přemlouvání. Nejlepší je mi dítě rychle předat a odejít. Dítě může chvíli brečet, ale většinou ho to přejde.“

T: „Jak reagujete na nepřetržitý pláč dítěte? Setkala jste se s tím?“

I: „Měla jsem třeba chlapečka, který brečel v kuse dva měsíce a vůbec nechtěl přestat. Pořád za mnou chodil, jak ocásek, kam jsem se hnula, tak on taky, ale pak si najednou nějak zvykl a bylo tu super. Úplně jsem litovala jeho plyšáka, do něj pořád brečel, otíral nudle.“ [úsměv]

T: „Myslíte si, že mu pomohl?“

I: „Určitě ano, když ne já, tak byl důvěrník plyšák. Ale náhodou jsme potkala maminku a tam si prý zvykal ještě dýl.“

T: „Jak se snažíte pomáhat vy dětem? Co se vám osvědčilo?“

I: „Jelikož mám vždy plnou třídu dětí, tak tradičně využívám seznamovací hry, písničky co by mohly děti znát. Nechávám jim prostor, aby si na třídu a nové děti zvykli. Snažím se právě zjistit, co dělají rády a podle toho jim sestavuji nabídku činností. Ale obecně se dá říct, že nové děti nechávám v klidnějším režimu, mají volnost a čas se tu rozkoukat a zvyknout si.“

T: „Jak se v tomto období vidíte? Jaké hrajete role?“

I: „Nepostradatelně. [smích] Jsem stěžejní postava. Určitě jsem pro děti opora, učitelka, vychovatelka i chvilková maminka.“

T: „Setkala jste se s nějakým speciálním požadavkem, ze stran rodičů?“

I: „Nemyslím si, asi ne.“

T: „Podle čeho soudíte, že si rodiče vybírají mateřskou školu? Zohledňují způsoby adaptace?“

I: „Osobně si myslím, že ne. Přijímají to tak, jak je. Spíš výběr musí vyhovovat jejich podmínkám. Hlavně krátká dojezdová vzdálenost. Pokud by si mohli vybrat, tak je to asi na základě doporučení, hodnocení jiných rodičů. A většinou i podle nabídky aktivit a různých kroužků.“

T: „Paní učitelko, v jaké věku je podle vás vhodné zahájit docházku do mateřské školy? Hraje zde věk nějakou roli?“

I: „Mě osobně se líbí ty tři roky. Určitě ne dva, jak se teď někde stává trendem. Já bych řekla, že jinak ten věk moc rozhodující není. Záleží na dítěti, nakolik je psychicky připravené. Jak ho vedou rodiče. Jestli umí základy sebeobsluhy, zvládá základní hygienu. Spíš tohle je pro mě ukazatelem, že může nastoupit. Ale když má matka možnost být s dítětem doma do těch čtyř let, tak taky nejsem proti.“

T: „Pozorovala jste nějaké rozdíly v adaptaci u dětí se sourozenci a bez?“

I: „Ani moc ne, většinou mi to přijde stejné. Možná si je o trošičku jistější a víc se těší. Ale adaptace u dvojčat je straně pěkná, ty se snaží vždycky si navzájem pomoci. Když je jednomu smutno, druhý se o něj postará a naopak. Určitě jsem pro, zachovávat sourozence pohromadě.“

T: „A jak se díváte na adaptaci dětí z hlediska rozdílnosti pohlaví?“

I: „Většinou mi to přijde stejné, ono se to vyrovnává. Ale teda pokud mohu soudit z vlastní zkušenosti, kluci jsou urvanější víc. Tím bych nechtěla říct, že holčičky nebrečí, ale zvykají si rychleji.“

T: „Stále mluvíme jen o pláči. Zaznamenala jste i jiné projevy v tomto období?“

I: „Ano, třeba vztek, nebo vlastní vzdor. Takové to, teď to dělat nebudu, nechci. Odmítání činnosti, třeba i jídla. Ale většinou v poledne už to nevydrží a alespoň něco sní.“

T: „Je pro vás samotnou toto období náročné? Jak ho vnímáte?“

I: „A to víte, že ano, sice jsem už zvyklá, že je to náročnější, ale přeci jen je to změna. Klidné období, když mám třídu zasetou, se střídá s tím náročnějším a to s sebou přináší nové děti. Bývám unavenější, někdy mrzutá“

T: „Snažíte se nějakým způsobem udržovat v pohodě? Co vám pomáhá?“

I: „Víc se doma snažím odpočívat. Je skvělé, že vedení naší školky nám vychází vstříc. Proplácí nám třeba návštěvy bazénu, masáže. S tímto jsem velmi spokojená, je to taková moje motivace, odměna. Je důležité se těšit do práce, hlavně v tomto období, musí vás to bavit. A jsem ráda, že nás paní ředitelka takto podporuje, že nás chápe.“

T: „Kdy považujete proces adaptace za ukončený?“

I: „Pro mě je rozhodující to, že dítě zapadne do kolektivu. Těší se do školky a začne nás brát jako součást svého života. Doba trvání je různá, může to být do jednoho měsíce intenzivní docházky, ale taky klidně dva.“

Příloha VI.

Přepis rozhovoru č. 5

Informant: p. uč. Marie

Tazatel: Tereza Jindrová

Místo: prostředí mateřské školy

Čas: 12:30 – 14:00

T: „Paní učitelko, nejprve bych začala spíše obecnými, administrativními věcmi.“

I: „Samozřejmě, povídejte, Terezo. Jsem zvědavá, co jste si na mě připravila.“ [smích]

T: „Řekněte mi, jaká jste mateřská škola? Zda vycházíte z nějakých alternativ.“

I: „Naše mateřská škola je malá, vesnická. Víte že mi to tak docela vyhovuje? Mám přehled. Už vím, co bych mohla od každého očekávat, rodiče znají mě. Občas mi to usnadňuje práci v tomhle ohledu. A co se týče alternativního programu, žádný nemáme. Naše škola je spíše tradiční, nevím, jak by se zde ujaly nějaké novoty.“

T: „To znamená, že veškerá dokumentace vychází z rámcového vzdělávacího programu.“

I: „Ano, tak.“

T: „Velmi by mě zajímalo, zda máte jako mateřská škola ošetřenou adaptaci? Vytváříte nějaké programy? Nebo cokoliv jiného zaměřeného na tuto problematiku?“

I: „Nevytváříme žádné speciální programy pro adaptaci. Dle mého názoru nejsou potřeba. Děti to vždy nějak nakonec zvládnou. Od toho jsme tady my.“

T: „Opravdu všechno zastáváte sama? Neuvítala byste pomoc, třeba ze stran rodičů? Aby doprovodili dítě do třídy, chvíli s ním pobyli, co na to říkáte? Mohou vůbec rodiče tuto možnost využít?“

I: „My bychom to asi i umožnili, ale veřejně to neprezentujeme, tudíž o tom většina rodičů neví a nevyžadují to.“

T: „Existuje možnost, kdy se adaptace účastní míst rodičů vychovatelka. Slyšela jste o tom?“

I: „Tak teď jste mě zaskočila, o tom jsem vůbec neslyšela. To jako v tom všem, vodění ráno do školky a účast na aktivitách, nahrazuje vychovatelka mámu?“

T: „**Ano, přesně tak. Samozřejmě, že se musí dítě s vychovatelkou předem nějaký čas znát.**“

I: „Tak to jo, ale i tak si myslím, že v tomto období potřebuje dítě spíše tu matku. Dítě potřebuje řád. Aby ho rodiče, spíš teda matka v prvních dnech, odvedla, došla si pro něj, tak bude mít to děťátko jistotu a vše půjde líp.“

T: „**Chápu to tak že vám dosavadní způsob adaptace nových dětí vyhovuje tak, jak je?**“

I: „Ano přesně tak. Je to vše v mých rukou a mohu to mít dobře pod kontrolou. Jsem i klidnější, když si to udělám po svém.“

T: „**Zastavme se tedy chvilku u toho, jak to děláte po svém. Jak to u vás vypadá, když k vám přijde nové dítě. Máte nějaké osvědčené metody?**“

I: „S dítětem se přivítám, snažím se mu chvilku věnovat. Ukážu mu kde co je, nebo zavolám jiné dětičky, aby ho provedly. Víte, ono ze začátku nemá moc času na brečení, až když to vše objeví, začne si stýskat po mamince.“

T: „**To je zajímavé. Takže když už ten den má pocit, že vše objevilo, začíná být sklíčené? A jak vypadají rána ve vaší třídě s novými dětmi?**“

I: „No, tak by se to dalo říct. Nebo už nechce prozkoumávat, je ze všeho toho šrumce a dění unavené. To je nejlepší mu dopřát odpočinek. Mám třeba vyzkoušené, že mu půjčím své křeslo, dítě se cítí důležitě, odpočívá, pozoruje dění kolem sebe a je docela uklidněné. A nebo vytáhnu lehátko. [důrazně s úsměvem a nadšením] Děťátko tam hupsne, je to jeho prostor, pozoruje a odpočívá.“

T: „**Teď mě napadla otázka, myslíte si, že dítěti pomáhá přinést si sebou nějakou věc z domova? Jaké s tím máte zkušenosti?**“

I: „No vidíte, to máte pravdu. To já dětičkám i maminkám říkám, že si mohou první dny něco přinést sebou do třídy.“

T: „**Co nosí třeba?**“

I: „Většinou plyšáčky, které mají oblíbené. To my stejně preferujeme nejraději, nějaké malé hračky se nám tu pak ztrácí, nemůžeme je najít a je teprve brekot. Teď jsem si vzpomněla. Třeba jedna maminka koupila chlapečkovi do školky speciálního plyšáčka školáčka, domu si ho nenosil, měl ho jenom ve školce. Takže se na něj vždy ráno těšil, až ho zase uvidí. To musím pochválit, tento nápad. Jinak děti v menších třídách mohou mít plyšáčky v ložnici ve své postýlce. Akorát u předškolních dětí už to tak nemáme.“

T: „**A co ta rána, jak vypadají?**“

I: „To víte, občas jsou plačtivá. Když rodiče odejdou rychle a bez zbytečných průtahů, tak většinou pláč rychle ustane.“

T: „Ráda bych se chvíli zastavila u těch rodičů. Jaké podle vás dělají nejčastější chyby a stěžují vám práci? S čím jste se setkala?“

I: „Jednoznačně je to to ranní loučení v šatně. Rodiče to prodlužují, přemlouvají dítě, to se na ně věší. Už jsem zažila i pár pěkných scén.“

T: „Aha, a jak na takovéto případy reagujete?“

I: „No zkouším to dítě na něco nalákat, ale nejlepší je čapnout za ruku, zavřít dveře za rodiči a jeto. Jinak to nejde. Ale trápí mě, že pak můžu v očích dítěte vypadat jako ta zlá, takže se to snažím řešit domluvou s rodiči. Aby se tomuto chování příště vyvarovali.“

T: „A pomáhá to?“

I: „To víte, ne každý rodič k nám přistupuje s respektem a pokorou.“ [rozpačitě]

T: „Setkala jste se někdy s nějakým speciálním požadavkem ze strany rodičů?“

I: „Se speciálním asi ne, spíš nám neustále zdůrazňují, co podle nich neděláme a měli bychom dělat. Občas bych řekla, že si vymýšlejí.“

T: „Mohla byste být konkrétní?“

I: „Zdá se jim, že jsou jejich děti špatně učesané, upozorňují nás, aby nenosili obráceně bačkorky, pili přes den dostatečně? Takže otázky a požadavky podobného duchu.“

T: „Aha, tak vy jako paní učitelka s léty praxí, byste tyhle věci měla znát dobře, jen rodiče si to asi neuvědomují. Jak vůbec získáváte informace o dítěti? Dostáváte například nějaký vstupní dotazníček?“

I: „Máme k dispozici pouze základní informace, které jsou uvedeny pak v evidenčním listu. Takže to je lékařská prohlídka a nějaké alergie, popřípadě omezení. Na zbytek se popřípadě doptávám, nebo mi rodiče sdělují sami.“

T: „Mohla byste mi říct, které informace jsou pro vás důležité, co se snažíte o dítěti zjistit?“

I: „Prvotní jsou pro mne teda ty zdravotnické věci. Jestli dítě netrpí nějakou nemocí, omezením. Pak alergie na jídlo, abych mu nepodávala to, co nesmí. Občas mi rodiče poví i rodinnou situaci, ale sama se nevyptávám, to je soukromá věc. Děťátka se pak ptám co má rádo za jídlo, co nemá. Ale u mě ve třídě platí pravidlo alespoň ochutnej. Pak zjišťuji od rodičů, nebo od dítěte co rádo dělá, jaké má koníčky, aby se mohla dobře připravit právě v období adaptace. Je dobré předem vědět, čím ho zaujmete.“

T: „Co byste řekla, podle čeho si dnes rodiče vybírají mateřskou školu?“

I: „Určitě podle vzdálenosti, aby to bylo co nejbliž. Můj názor je, že dnes si moc vybírat nemůžou, školky jsou plné. Ale kdyby si mohli vybrat, tak podle kroužků, řekla bych. Nás se na to hodně ptají, chtějí vědět, co nabízíme.“

T: „Zajímají se také o problematiku adaptace? Ptají se vás rodiče, zda máte nějaké programy, jak to dětem usnadňujete?“

I: „Ne to ne, u nás jsem se s tím nesetkala. Od kdy a na kolik hodin mají přivést dítě. Nás může dítě pět dní v měsíci přijít navštívit, jak říkáme na zvykačku.“

T: „Aha, k tomu jsme se prvně nedostali. Chodí pět dní v kuse? Nebo během toho měsíce jak chce?“

I: „To záleží na domluvě s rodiči. Ale většinou preferujeme, aby nás dítě navštěvovalo pět dní v kuse. Nebo taky dva dny první týden, pak se trochu vzpamatuje o víkendu, vstřebá zážitky a přijde tři dny druhý týden.“

T: „Tento způsob myslíte, vyhovuje vám i dětem.“

I: „Mě určitě, seznámím se s dítětem postupně, nemám ho celý den, abych se mu musela neustále věnovat. Pro dítě je to tak určitě lepší takhle, než aby ho hodili rovnou do vody a plav. Ze začátku ví, že se jde podívat, na návštěvu.“

T: „S jakými projevy, respektive s jakým chování dítěte jste se v období adaptace setkala, myslím kromě pláče. Co je typické.“

I: „Tak kromě toho pláče, který je nejčastější, bych řekla, že je ještě nemluvné, někdy nemá zájem o druhé, o hru, zkrátka o nic. Také jsem se setkala s tím, že předstírá nějaké zdravotní obtíže, bolení hlavičky, břicha. Zkouší, jestli nezavolám mamince a nebude s ní moct odejít. Pak třeba taky nechce moc jíst, někdy se mi dítě i vztekalo, ale to bych řekla, že není tak časté. Spíš se bojí a stydí. Zažila jsem u pár dětí, že se bály a styděly až tak, že se neozvaly s potřebou na záchod a počůrali se.“

T: „Opravdu? A nepřitížil tento incident adaptujícím se dětem? Nesmáli se jim vrstevníci?“

I: „Ne, vše proběhlo v klidu. Svou třídu vedu tak, aby si uvědomili, že tímhle obdobím si prošel každý a musíme si co nejvíce všichni pomáhat. Dnes bych to nazvala tím hodně zdůrazňovaným trendem prosociálního myšlení. [úsměv] Těm co se počůrali, jsem vysvětlila, že se to může stát každému a pak jsme si v soukromí řekli, co a jak bude příště. Veřejně, jako kolektiv jsme to dál příliš nerozváděli.“

T: „Zůstaňme ještě u dětí. Je pro vás z hlediska úspěšné adaptace důležitý jejich věk?“

I: „Podle mě to záleží všechno na rodičích, jak dítě vedou, jak ho připravují na odloučení. Jestli mu dají možnost setkat se s jinými dětmi, lidmi. Jistě je důležitá i osobnost dítěte. Někdo bude zvládat ve třech někdo ve čtyřech letech. Ale určitě bych nedávala do školky dítě mladší tří let, to má určitě ještě zůstat s matkou.“

T: „Jak by tedy podle vás mělo vypadat dítě, které nastupuje do mateřské školky?“

I: „Určitě musí zvládat základní potřeby kolem obsluhy a hygieny. Mělo by si umět dojít, nebo říct že potřebuje na záchod. Napít se z hrnečku, najíst se lžící. Také jsou třeba trochu řečové schopnosti pro kontakt s vrstevníky a semnou. Dítě se bude celkově adaptovat lépe, pokud se již před tím setkávalo s jinými vrstevníky, hlídali ho prarodiče.“

T: „Jaký máte názor na sourozence ve třídách?“

I: „Mně by se to líbilo, byla bych pro. Dítě by se určitě adaptovalo mnohem lépe. Ale u nás to tak není. Děti jsou zařazeny do tříd podle věku. Akorát dvojčata jsme měli pohromadě. Ale ty se teda dost praly a hádaly. Ale to je asi zas otázka, jak spolu ti sourozenci vychází doma. [zamyšlení] Když nad tím tak přemýšlím, možná je dobré, když si od sebe ve školce odpočinou, ale na druhou stranu, my je naučíme, jak spolu vycházet. Můžeme ty vztahy utužit.“

T: „Děkuji za odpověď. Všimla jste si během své pedagogické praxe rozdílu v adaptaci dětí z rozvedených rodin?“

I: „A víte, že ano? Zrovna jsem se o tom chtěla sama zmínit, jestli by vás to nezajímalo. S těmito dětmi nemívám moc problémy, jsou zvyklé na střídavou péči, nebo větší počet lidí kolem sebe. Ovšem nesmí zůstat dítě samo s maminkou, izolované, upnuté jen na její osobu. To je pak špatné, to nám trvá adaptace dlouho. Ale s tolika extrémními případy jsem se zas taky nesetkala“

T: Ted', kdybych se zaměřila pouze na vás. Co pro vás samotnou znamená adaptace, co prožíváte. Jak se cítíte v době příchodu nových dětí?“

I: „Ted' už se těší, když jsme začínala učit, bála jsem se. Měla jsem obavy z nových rodičů i z nových dětí. Jestli mě přijmou a vše půjde hladce. Ted' už vím, že se to vždy nějak zvládne. Hlavně musíme s novými dětmi i rodiči pracovat a komunikovat. Uznávám, že toto období je trochu náročnější, obzvláště na hlasivky, pak taky stále připomínáte pravidla. Ale když se celá třída zajede a sžije, je to fajn. Baví mě to.“

T: „Z vašich odpovědí usuzuji, že vás práce opravdu baví. To je asi velmi důležité, zvlášť v tomto náročnějším období.“

I: [smích] „To víte, že je to důležité, jinak bychom tohle povolání nemihli dělat. Ale zas co vám budu povídat, každý má někdy chuť se vším praštit a odejít. Ale oni vás ty dětičky umí nabýt i pozitivně a to je důležité. Já se držím hesla, neztrácet životní optimismus.“

T: „Měla bych na vás poslední otázku. Kdy poznáte, že se dítě úspěšně adaptovalo?“

I: „Někdy je to měsíc, někdy déle. Ale nedělím to na dny, to moc nejde. Spíš pozoruju, že zapadlo do kolektivu, hraje si s ostatními, komunikuje a vymizí příznaky, o kterých jsme hovořili předtím.“